

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST
 ANNALES UKRAINIENNES
 DE POLITIQUE, DE LITTÉRATURE
 ET D'ART

THE UKRAINIAN ANNALS
 OF POLITICS, LITERATURE
 AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЮ
 С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

×

Книжка I

Субота, 9-го лютого 1924

Зшиток 6

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	81
БІСМАРК І УКРАЇНА (II)	82
КИЇВСЬКИЙ ЛИСТ — Л. В.	85
АРХИВ ТОВАРИСТВА „ПРОСВІТА“ В УЖГОРОДІ — В. Залозецького	87
ТЕОДОР ШТОРМ — Б. Ленкого	88
МОЛОДА УКРАЇНСЬКА АРМІЯ — В. Кучабського	89
ДО ПЕРЕДІСТОРІЇ З. У. Н. Р.	90
УКРАЇНСЬКІ СПРАВИ 1649 ПО „ФРАНЦУЗЬКІЙ ГАЗЕТІ“ — І. Борщака	90
MISCELLANEA	91, 92, 93
ПАПЕРОВИЙ ГЕНЕРАЛ — Вернера оф Гайденстама	94
VIOLA TRICOLOR — Теодора Шторма	94

Образковий додаток

„Ukrainske Slowo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

політики, письменства і мистецтва

під редакційним проводом С. ТОМАШІВСЬКОГО

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культурного життя західного світа. Виходить кожної суботи.

ЗМІСТ 1-го ЗШИТКА:

Епілог Мирової Конференції. Чотирнадцятий Березня. Українізація Наддніпрянщини. Гійом Левассер де Боплан — І. Борщака. Ретра — З. Кузелі. Легенда — Б. Лепкого. Рідний Улик — Р. Кіплінга.

ЗМІСТ 2-го ЗШИТКА:

Чорний рік в історії Німеччини. З галицької трагедії. У народу діичної мудрости в політиці. Руїна європейської цивілізації? — І. Кривецького. Марко Вовчок — Б. Лепкого. Російські історичні журнали в 1922—1923 рр. — І. Кривецького. Культурне життя Радянської України в 1923-ім р. — Л. Волоха. Рідний улик — Р. Кіплінга. На Святий Вечір — Б. Лепкого.

ЗМІСТ 3-го ЗШИТКА:

Політична хроніка. За рідну школу. Ватрослав Ягіч — З. Кузелі. Відродження національно державної думки в українській історіографії — І. Кривецького. Державоспосібність української демократії. Отто Бравн — Б. Лепкого. Музична культура — З. К. Тростина — А. де Віні. З тихих драм великого міста — Б. Л.

ЗМІСТ 4-го ЗШИТКА:

Гайнріх Гайне посередником між Німеччиною і Францією — Проф. др. Макса І. Вольфа. Щоб бути нацією. Арне Гарборг — Богдана Лепкого. Історик і сучасник — Ів. Кривецького. Біда з назвами. Літературна мова малих народів. „Ся“ — Володимира Бирчака. Viola Tricolor — Теодора Шторма.

ЗМІСТ 5-го ЗШИТКА:

Бісмарк і Україна. Совітський авторитет — Р. П. Гуго Гофмансталь — Ф. Чірна. Музей і бібліотека тов. „Просвіта“ в Ужгороді — В. Залозецького. Ганаки — З. К. Українські таборні часописи у Німеччині — З. Кузелі. Мадам Троцька — А. Аверченка. Viola Tricolor — Теодора Шторма.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в инш. краях Європи
на 1/2 року . . .	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на 1/4 року . . .	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

Гроші й матеріяли слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Slovo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ Іван Рудницький: Львів, ул. Тарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати на нашеkonto в Živnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тиса“.

Рукописи і листи у редакційних справах посилати: Berlin - Schöneberg, Hauptstraße 11
 Право передруку застережене — All articles are copyrighted

Політична хроніка

ВИЗНАННЯ СОВІТІВ de jure стало доконаним фактом в Англії і майже доконаним в Італії. Що його можна і треба було сподіватися, про це була в нас мова раніше. Що Англія була перша, це також не може нікого дивувати. Не тільки кола трудової партії домогалися того здавна, а й ліберали ріжних відтінків; навіть консервативні органи, що раніше — прим. в часах Генуезької конференції — і чути не хотіли про формальне визнання, обмежилися в останніх часах до звичайного політичного скептицизму, а після факту визнання частина правої преси привитала сю першу дипломатію Макдоналда з повним признанням. Значить — зміна у британсько-російських взаєминах доконалася нормально, зпровола й органічно. Не забуваймо, що вже 1918-го року Англія (міністром закорд. справ був тоді лорд Балфор) перестала була — перша з усіх союзників і нейтральних — признавати дипломатичних заступників передбольшевицької Росії, а 1920-го року (міністром закорд. справ був уже лорд Керзон) вона була готова (конференція у Спа) визнати новий уряд. Коли отже Совіти стільки часу мусіли чекати на визнання, сьому були винні вони самі і їхня тактика. Бо ціна успіху остала та сама що раніше: Совіти мусіли пожертвувати одним із китів своєї політики й обов'язалися признати правосильними всі міжнародні умови царської Росії, в першій ряді борги... В такім разі що ще остало з большевицького програму?

Не без сензаційної закраски був поспіх Італії у визнанню. Фашизм — се-ж антитеза комунізму, дарма що в політичних методах є доволі споріднення між Ленином і Муссоліні. Сей останній, у своїй бистроті політичного думання, передбачав очевидно неминучий розвиток європейсько-російських взаємин і рішив витягнути ті користи, які все і всюди належаться першому (prior tempore, prior jure), поки Совіти добре платять за визнання, так їм дуже потрібне. Та італійському диктаторови не вдалося бути найпершим; Макдоналд, що визнання не зв'язав з жадною складною торговельною умовою, міг випередити його, а може й перекинути йому карти. У хвилині писання сих рядків справа станула на сьому, що совітська делегація в останній хвилині не почула себе повно довірною, щоб підписати викінчену у всіх подробицях торговельно-політичну умову з Італією з нечуваними користями для сеї останньої (монополію у чорноморській торгівлі!). Чи причина тому антрактови зправди формальна, в особистих змінах московського провительства, як заявила делегація, чи глибша, господарсько-

політична, — про це не може бути сумніву: друге з порядку визнання повинно, на погляд Совітів, обійтися дешевше, ніж коли воно було-б першим.

Визнання Совітів (за Англією й Італією підуть скоро інші європейські держави, окрім хіба Франції) викликає деякі думки загально-політичного і національно-українського характеру. Поперед усього маємо зайвий приклад і доказ, що в політиці, зокрема в міжнародній, рішає тільки доконаний факт — се альфа й омега, початок і кінець, політичної мудрости. Сей факт, що большевики поверх шести літ удержалися при власті, приневолив забути їм усе, що бунтувало проти них совість культурного світа¹. Вже Бісмарк глузував собі з політичних донкіхотів, що вимагають інтервенції одних держав для оборони справедливости чи людскости в інших; повоенна політична практика підтвердила у повноті його погляд. І чи тільки повоенна? Пригадаймо собі французьких терористів, узурпатора Наполеона, кривавих султанів турецьких, Петра Караджорджевича сербського і т. ин. — всі вони викликали зразу більш або менш оправданий гнів, та згодом дїждалися не тільки фактичного а й формального визнання.

Вкінці — перша буква з малої політичної азбуки: формальне визнання іде, і йти може, виключно тільки за фактичним, а передумовою сього останнього є дійсне володіння державою і доказ його тривкої сили внутрі і зверху. Пощо згадувати таку очевидну правду? По-просту тому, що ми, Українці, до неї ще не дійшли. Чи се так давно було, як наші „уряди“, наші „державні центри“ сиділи по Варшавах, Тарновах, Віднях, Берлінах і Господь знає ще де, та все впевняли і всім вірним-землякам до вірування подавали, що їх зараз-же визнають то Англія, то Франція, то Америка і т. д. І стада вірили пастирям.

Певно, формальне визнання сучасного політичного стану Східної Європи тяжкий удар для російської й української політичної еміграції. Останки ілюзій мусять розвіятися; приходиться дивитися на дійсність розкритими ясними очима і — витягати послідовности. Нема сумніву, що Європа стабілізується; її політична карта, рисована в Версаю, Ризі і Лозанні видимо удержиться довше, ніж не-одному з нас се було-б любо. Європа бажає між-

¹ Так ось тільки в перших трьох роках своєї диктатури вони мали виправити на той світ: 28 єпископів, 1215 священників, 6775 професорів й учителів, 8800 лікарів, 54.650 офіцерів, 260.000 воєнків, 10.500 поліційних офіцерів, 48.500 поліційнтів, 12.950 помічників, 355.250 інтелігенції, 193.350 робітників; разом 1.766.118 душ.

народного спокою і матиме його. У слід за сим внутрішні перемири в поодиноких державах підуть своїм ходом, приписаним внутрішніми силами і внутрішніми потребами. В таких обставинах, українська еміграція мусить дуже поважно подумати над питанням: Чи є в тому яка розумна ціль, щоб вона довше оставала за кордоном? І коли відповідь заперечить се питання, то се не буде жадна „зміна віх“, а тільки вислів національно-політичної необхідности.

СМЕРТЬ ВІЛЬСОНА, колишнього президента північно-американської Унії, не викликала цілком такого сильного відгомону у світі, як сього можна було сподіватися — 5—6 літ тому назад. Видко що Європа за той час пройшла багато. І сам Вільсон вже довго до смерти був політичним трупом, формально і дійсно. Всетаки, коментарів про нього, як про історичну особу, появилось безліч на всіх мовах, і то з дуже неоднакових становищ. В тому нагадує він дещо імя Лєнина. „Благородний ідеаліст“ — з одного боку; „злий дух“ — із другого. В дійсности, не складна се і сама собою не гігантська індивідуальність. Суперечність між словами і ділами пояснюється просто недостроєнням між особою й урядом. Та не се цікавить нас, а історичне значіння Вільсона взагалі, в нашій убогій історії останніх років — зокрема.

Не може бути жадного сумніву, що дійсний побідник у світовій війні — то пацифіст Вільсон. Може бути що він не лукавив своєю миролюбністю, може бути що Америка була-б була встряла в війну без нього і проти нього (се вже сумнівне, коли взяти під увагу полу-необмежену власть американського президента), та се певне, що його особа мала не менше рішучий вплив на хід війни як і знаменита американська армія, що в четвертім році війни з'явилася на полях Франції. Вільсонові дипломатичні ноти, довгі проповіді-послання до конгресу, над усе його славетні 14 пунктів принесли антанті не менше користи, а центральним державам не менше шкоди як і славні американські танки, армати, муніція і вояки. Вільсон здеморалізував противників і зломив їхню моральну відпорність.

Ще за рано впевняти, що він свідомо дунив світ, або що свідомо поповняв віроломство; може бути що Вільсон особисто не винен ні в сьому ні в тому, а був тільки жертвою обставин і твердших сил; та все те не змінє факту фатального впливу його кличів і самої його особи на воєнних противників. Без Вільсона, центральні держави можливо що також програли-б були війну, та певно ніколи не були-б так розторощені, як се сталося. І події в Росії та в Україні були-б пішли іншим ходом.

Між жертвами Вільсонової фразеології є й Українці. В 1917—1919 він був кумиром українських політиків; він здеморалізував їх також до краю. Зокрема Галичане мали тільки одно бажання, одну мрію — щоб Австрія й Німеччина негайно пропали, бо Вільсон збудує їм Соборну Україну від Тиси по Кубань... І ні-на-що не придалося показування українським ідолопоклонникам, що в повени американських нот і посланій нема ні найменшої згадки про Українців, натомість багато про Польщу

(її відбудова — діло Америки, найпаче самого президента); а його „право самовизначення“? — відповідали вони з гнівом неофітів. Ся віра у Вільсона була м. ин. причиною безжурности австрійських Українців перед кінцем війни, каридостойного непідготування на випадок розпаду Австрії, що найбільше опереткової конспірації, та просто непростимої легководушности і недбайливости у веденню війни за Галичину: „Нам не потрібні гранати і кулі, ми дипломатією здобудемо самостійність!“ — говорив високий наш ставленник, показуючи текст „ноти“ до св. Вільсона. Навіть ще в день 14-го березня 1923 не обійшлося без вистави з Вільсоновим секретарем... Те саме, *mutatis mutandis*, і Наддніпрянці. Їхня політика 1918-го року стає сяк-так зрозумілою тільки у світлі віри у реальність політичних принципів американського професора.

Та, при всім тім, чи се Вільсонова вина, що мав таких поклонників?

Бісмарк і Україна

II

ГАРТМАННОВА стаття, як бачили ми¹, не могла не викликати сенсації у політичній світі: з одного боку — загальне переконання, що вона передає не самі тільки особисті думки автора або приватні погляди часопису; з другого боку — ще ніколи не заговорено так безоглядно про першорядну європейську державу і її найблищу будучину, державу, що тоді була подекуди союзницею Німеччини... Тому-то, коли у слід за нею був оголошений текст держаного досі в тайні німецько-австрійського трактату з 1879, і коли по славній промові Бісмарка 8-го лютого 1888 німецький райхстаг ухвалив кредити на побільшення і зміцнення армії — задуманий і ясно висловлений статтею намір, намір остороги, не міг, при тодішній міжнародній ситуації, остати без успіху. До війни не дійшло; одначе раз кинена нова тінь поміж Берліном і Петербургом не уступила вже ніколи... І сама стаття Гартманна, буцім-то інспірована „зелізним канцлером“, призабулася, одначе її основні думки неначе прикритий попелом жар, тліли далі, щоб у свій час бухнути яним полум'ям. Тому треба придивитися ближше тим теоретичним принципам, на яких побудована стаття Гартманна, та їхній політичній стійности з перспективи чотирьох десятків літ.

* * *

Вихідним пунктом розборових планів Гартманна мають бути географічні й етнографічні умови тогочасної європейської Росії. Географічні й етнографічні... Автор ставить сі і ті по-рівну, а радше більший натиск кладе на останні. Чи справедливо? На-жаль, ні. Бо хоч фізичні обставини даної країни творять найголовніший чинник у розвитку її людности, і хоч ніколи не можна за багато остерігати від усяких політичних спекуляцій без уваги на природні умови землі, то етнографічний момент рішучо переціняється в деяких політичних колах, пере-

¹ Літопис“ ч. 5.

ціняється всупереч усім досвідам історичного і сучасного життя. Держав, що були-б побудовані на самім тільки племіннім принципі, або хоч головню на ньому, не було в історії; перша спроба доцільного будування таких держав звязана щотілько з останньою війною — спроба взагалі маловдатна. Політичні необхідности, господарські потреби і стратегічні огляди рахувалися і рахуються дуже мало з племінним характером країни, якщо за ним не стоїть инша, принайменше рівнорядна державна сила. Землі з чужоплемінною людністю стають тоді нестерпним камінням у державнім організмі, коли вони, під оглядом національної культури й економічного розвитку, перевищують своїх завойовників, або коли за ними стоїть їх дядько, рідний і вірний, дужий і небезпечний. Коли одної з сих умов нема, і поки її нема, політичний розум велить національним меншостям по-змові ладнати з своїми господарями, згідно з порадою, яку Бісмарк — у своїй величавій ширості — дав пруським Полякам три роки раніше¹.

Значить, етнографічний принцип уступає назад перед географічним, хоч і сей нераз паде жертвою політичних пристрастей, господарських жадоб і воєнних імперіялізмів — звичайно, не надовго. В чому-ж бачив Гартманн географічні основи російської імперії? В системі східно-європейських рік. Ось і слабший бік його виводів. В дійсности, зі становища політичної географії, систем низинних рік далеко не те саме що систем височинних рік. Зокрема в історії Східної Європи її низинний і легко перехідний характер був далеко важливіший ніж напрям її рік. Сей напрям не спиняв завойовників ще з часів скитських; а мав би сам по собі рішати про державні межі сьогодні, в добі битих доріг, каналів і залізниць? Одним словом, моменти політичної сили і політичної необхідности перемагають господарські і комунікаційні огляди і, на широких низах, вони самі тільки рішають про простір і межі державних організмів.

Та треба признати, що й автор почував недостаточність обох принципів, етнографічного і гидрографічного, тому у своїх проєктах ломить їх і підпорядковує чисто політичним вимогам. Так ось Балтійське Королівство мало-б складатися не менш як із п'ятиох племен та обіймати дуже різнородний систем рік. І Київське Королівство не мало бути чисто українське, тільки захоплювати ще більшу частину Білорусів. Воно й цілком оправдано. Зправди самостійної української держави неможливо по-

думати собі в межах самого тільки українського племені, а білоруська територія мусіла-б у першу чергу впасти жертвою української державности, як се було вже за галицько-володимирської доби, а частинно за Хмельниччини.

Видвигаючи ідею Дніпрового чи Київського Королівства, Гартманн і не думає покликуватися при сім на право національного самовизначення, як се недавно було в моді. Він навіть признає споконвічну політичну покірність Білорусів, і видно має деякі сумніви щодо самостійницьких змагань Українців, коли вимагає ранішого фактичного відмежування Наддніпрянщини, хоч на одно людське покоління, щоб дати змогу українсько-білоруській національній думці виробитися й у слід за сим рішити про потребу й користи державної окремішности. Одним словом, намічена переміна політичної мапи Східної Європи не має ні дрібки з того модерного лукавства, що прикривається фразами про оборону малих народів, визволення поневоленних, самовизначення і т. п. Ні, нова карта подиктована тільки інтересами Німеччини й Австрії, і кінець; Наддніпрянці і Прибалтійці по трьох десятках літ матимуть час роздумати, що для них краще, Надвислянцям не дозволиться й тільки. Німецька брутальність? Ні, тільки політична ширість — чеснота в устах Бісмарка, а провина в словах прим. Бетманна Гольвега.

Ми, Українці, не маємо найменшої причини нарікати на Гартманна за рішення про нас без нас, бо се вже так здавна завелося, що українська справа виринала на міжнароднім політичнім овиді звичайно тільки тоді, коли се лежало в чужім політичнім інтересі, себто завсіди як обект міжнародних взаємин, а не субект. Політична зрілість України, бажання її людности не мали при сім жадного значіння, або тільки декоративне. Се поясняє нам, з одного боку, всі дотерішні невдачі української політики, з другого боку — чому наші національні противники уважали українську національну ідею чужою інтригою: раз польською, инший раз московською, то знав турецькою, шведською, мадярською, австрійською, німецькою і т. ин. І так воно, звісно, буде й далі, поки передбачувана Гартманном українська політично-громадська думка не виробиться, не з'ясує і не скрісталізує національної ідеї, як еманациї збірних інтересів і вислову збірної волі народу, і поки на місцях, серед самого народу, в його культурній, господарській і соціяльній будівлі, не виявляться і не дозріють необхідні духові і матеріяльні передумови незалежного державного життя. З сим моментом, і тільки з сим моментом, ми перестанемо бути самим лише обектом чужих рахунків і змагань чи іграшкою обставин, а станемо міжнароднім субектом, що користується обставинами в межах і по мірі національної потреби.

* * *

Може найоригінальніша частина Гартманнових думок лежить у критиці „царгородського фантому“, — критиці, якої одначе не можемо назвати влучною. Поперед усього, дійсне жерело сього „фантому“ не лежить над Волгою, а над Дніпром. Тут видно його вже в часах Скитів,

¹ „Я думаю, що панове з тих частин краю, де переважає польська мова, загалом послужили-б краще своїй справі, колиб вони покищо підпірали красвий й імперський уряди. Вони можуть здійснити свої ідеали, що лежать поза межами нашого державного існування, тільки шляхом нещасної для нас війни. Та якщо така нещаслива війна буде, тоді сі панове таки матимуть користь з сього; так само мається з иншими відосередковими змаганнями. Ви можете отже спокійно вичекати воєнного успіху, а покищо можете спокійно і чесно служити державній громаді, в якій тимчасом, з Божої волі, живете, по глаголу: „Підчинайтеся старшині, що має власть над вами“. Пожиток, який можете мати з нещасливої війни для ваших протидержавних ідеалів, — він вам не втече... Стережіться тільки того гріха, щоб сю війну вже тепер малювати на стіні; бо надія що сим способом зможете її приспшити і спровадити, пуста й деревна.“ (Промова у пруським соймі 15. III. 1885.)

Готів, Антів, Варягів, за Ігоря, Олега, Святослава і т. д. до Байди-Вишневецького, Сагайдачного й українських славянофілів 70-их років. Утворення Київського Королівства нічого тут не змінило-б, хіба одну тільки силу розгону. А вже цілком не можна назвати широю пораду Росії ліквідувати Туреччину з Кавказу чи Туркестану, а не з Балкану. Кавказ і Каспійське море — то дорога у Вірменію і в Персію, а не в М. Азію й Сирію. Сюди шлях ішов завсіди на Царгород, і навпаки: вже перський король Дарій ішов на Скітів не через Кавказ, а через Босфор, так само як пізніші Турки на Україну. Коли якесь змагання має таку давню традицію за собою, то хіба годі називати його політичною помилкою. Ключ до Чорного й Егейського морів, до Балканського півострова й М. Азії лежить у Царгороді, і тому не диво, що він від непамятних часів був одним із найголовніших предметів міжнародного суперництва; і таким він завсіди полишиться.

Та серед тих політично-стратегічних уваг є одна, вірність якої оправдана не тільки історією, а й сучасним досвідом. Росія була щасливіша в оборонних війнах ніж у наступних, мала більші успіхи з малими арміями ніж з великими. До згаданих у статті прикладів можна додати досвід японської і світової війни, успіхи большевиків проти України, Деникіна, Юденича, Пілсудского у Києві, та їх невдачу над Вислою. Натомість дуже помилився автор і всі пізніші політики й генерали, що йому повірили, буцімто давні західно-російські провінції „мусять радісно витати кожного входячого ворога як друга і спасителя з тяжкої неволі і будуть завсіди готові помагати йому проти Росії“. Все те не справдилось, як знаємо; навпаки російські инородці виявили несподівано багато російсько-державної відданости, навіть Поляки — те племя, яке могло радіти війні з Росією і яке дійсно загорнуло львину частину користей з неї — не остали по-заду в лояльності. Зате неначе вірне пророцтво читається сьогодні слова про те, що чекає Росію на випадок нещасливої війни, як уся російська інтелігенція тужить за нею, як у революції „крайні елементи виб'ються наперед і швидкими чинами створять доконані факти“, та як на довгий час Росія буде виключена з ряду політичних і господарських членів європейського державного систему... Все те сповнилося на наших очах. Дійсно, дуже помилилися ті, що думали, буцімто російська революція може пошкодити тільки династії а не російській державі.

Правда, ту шкоду уявляв собі Гартман дещо инакше, ніж вона зправди прийшла. Німеччина й Австрія не відрізали всіх земель по лінію Нарва—Озівське море й не зробили з них всього того, що було в сім програмі, однаке був момент, на переломі 1917—1918, коли його здійснення могло здаватися дуже близьким... Вершок його — то оба берестьейські і букарештенський мири та утворення прибалтійських держав; тільки Польща не мала бути поділена й анектована, а зорганізована в окрему полусуверенну державу, без огляду на „нездібність польської нації до обмеження своїх пристрастей“.

Натомість українська справа мала бути розв'язана досить близько по зразку 1888-го року,

хоч і не цілком таксамо. Замість Київського Королівства, що мало обняти все Подніпрове по Дністер чи по Прут¹, повстала українська держава в етнографічних межах, очевидно менше життєздатна. Первісно, Київське Королівство було подумане як австрійське васальство чи секундогенітура, в 1918-ім сей бік справи був невияснений, хоч австрійська політика очевидно пильнувала традиції з перед 30 літ.

Питання, чи сей момент міг бути удержаний і його здобутки утревалі. Як знаємо, всі воєнні і політичні успіхи на сході розсипалися, неначе будівля з карт, наслідком невдачі на заході. І знов пригадуються слова нашого автора про те, що рішення буде на заході. Тільки він уявляв собі, згідно з думкою тодішніх військових сфер, що се рішення припаде на самий початок війни, і тільки у слід за ним почнеться велика операція на сході. В останній війні, ся передумова розбилася зараз по першій місяці, над Марною, і Людендорфова офензива 1918-го р. була сміливим розмахом, щоб завернути історичне коло на чотири роки назад. Деякі критики докоряють Людендорфа за се і думають, що Німеччина, маючи великі успіхи на сході, повинна була поперед усього довести тут до тривкого упорядкування відносин: пійти на Петербург і Москву, що тоді мало бути дуже легко, звалити большевицький уряд, відбудувати Росію і заключивши з нею союз обернутися на захід, де до того часу мала-б бути сама тільки оборонна тактика². Сі критики, як бачимо, хотіли-б якраз сього, чого не бажав допустити Гартман, себто поборювати анархію і відбудовувати царство: „Як довго житиме хоч останок традиції бісмарківської державної вмілости, такі настрої не матимуть успіху.“ Людендорф ступав отже по слідам „бісмарківської традиції“, програв і разом з його невдачею розвіялися політичні конструкції з 1887—1888.

Значить, якщо в 1918-ім р. були тільки дві можливости — похід на Париж або похід на Москву — то згадані плани розбору Росії, як уявляв собі Гартман, були згори засуджені на смерть. Похід на Париж не вдався і, в даних обставинах, не міг вдатися — всі здобутки на сході пропадали; те саме було-б, якби не повівся був похід на Москву; а мав би був він успіх — сама ідея розбору чи значного обкросення Росії стала-б цілком безпредметова з огляду на необхідність відбудови Росії. З усього виходить, що українська держава в 1918-ім р. самими сторонніми силами, без участі або й проти волі української людности, не могла бути удержана; для сього треба було нездійсненої передумови: здобуття Парижа. Німецька невдача у Франції (все одно, які сьому були головні причини) віддавала долю української державности в руки самого українського громадянства, так само як Польщу Полякам, Литву Литовцям, Латвію Лотишам і т. ин. З усіх них тільки горожане уявленого Київського Королівства показали, що національна держава їм непотрібна. Се й не диво, бо по тихій умові Українці мали мати

¹ Раз мова про віддання Бесарабії Румунам, то знов про Київське Королівство на сточищах Дніпра і Прута.

² General Hoffmann: Der Krieg der versäumten Gelegenheiten, 1923.

33 роки щоб надуматися, а дістали всього 33 дні...

Як-не-як а близькість між теоретичним міркуванням 1888-го й ефімерною дійсністю 1918-го року мусить ударити кожного політика й історика. Питання тільки, на-скільки Гартманнові думки можна звязати з Бісмарком і на-скільки Бісмарк бажав собі здійснення їх.

Київський лист

(„Ножиці“ — Fata morgana — Город — Українізація — Літературне життя — Театри — Пам'ятник Шевченкові, Лисенкові — Поворот проф. Грушевського).

Примітка Редакції: Друкуючи отсього преінтересного листа нашого київського співробітника, редакція хоче ним передати настрої, в яких перебуває тепер одна частина нашого суспільства на Україні в добу „українізації“. Редакція, звісно, не приймає всіх авторових поглядів за свої, м. ин. того що повне спасіння в повороті до чистого комунізму... І новий релігійний містицизм серед селянства має дещо глибше коріння, ніж автор допускає. Раді-б ми натомість поділитися оптимізмом шан. кореспондента щодо культурного життя, та на-жаль стільки чуємо і про суперечні настрої!

Київ, 7. I. 24.

..... Питаєте, як у нас тепер живеться. Чудесно! Подумайте тільки: до 20-го грудня у нас фіялки цвіли, лопаття, сон... Потім сніжок пішов. „Кататься“ можна. Що хочете більше? „Прелесть, как харашо“, кричать наші новітні аристократи. А що наслідком цього цвітіння фіялок за Києвом жита в коліно пішли і, що як мороз потисне, то усе збіжжя вимерзне, це „пустяк“. Цим нехай журиться мужик. А цей і журиться, та ще й як! Мусить журитись, бо голод завжди примарою стоїть йому перед очима. Запасу-ж ніякого нема, усе на податок пішло. І не дай Біг неврожаю, і знов голод лютує. До цього причинюється ще обезцінення селянського продукту, „ножиці“. А що таке „ножиці“, ви певно знаєте. А втім, вам коротко образок: 1 аршин перкалю, простісінського перкалю, що перед війною коштував 12—15 коп., коштує тепер 1 руб. золотом, а один пуд жита усьогона-всього 25—30 коп. зол. З цього вам ясно, як дорого ціниться у нас праця селянина. Ось яку шалену спекуляцію доконує над ним ненажерливий торгош — Неп. Що правда, влада бореться з цим лихом, старається зсунути „ножиці“, але до нормального, як бачите, ще безмірно далеко.

А як живе тепер наше село! Гм... село. „Село! І серце одпочине“, казав Шевченко, але так було колись. Правда, не дуже жалію за минулим, бо переконаний, що і теперішня доба „ножиць“ минеться, але сьогодні ся економічна неурівноваженність — ножиці, довела наше село до жахливих релігійних сектанських та усяких інших психозів. Єсть до цього ще й інші причини, між ними найголовніша — хибна в релігійній справі політика влади: потурання одній течії, а натиски на другу. Вислід цього усього — роздратування масу, і використання цього настрою ріжними темними

духами, що поширюють між простим людом ріжні „обновлення“. Являються по селах фігури на роздоріжжю з „кровотокащими ранами з прострілених невірними грудей Христа розп'ятого“, маємо явлення Бога в виді старця Божого, „странничка святого“ і силу силенну усяких інших чудес і чудесяток. Процесії, що з кількома тисячами учасників тягнуться по селах до „чуда“, нічні „моління“ посеред піль з престоломи, запаленими свічками, розпаленим багаттям, а там і провокацією на чорносотенні теми, проповіді „юродивих“ всякого сорту-гатурку, — усе це стає майже буденним явищем по селах України. А що се діється на західнім пограниччю, то дехто добачує в цьому руку заграничного сусіда. А супроти цих усіх явищ влада безсила, бо її активний виступ викликав би реакцію з боку мас; це привело-б до кривавих сутичок, а на цей крок влада піти не хоче. Розвіювати цю тьму шляхом піднесення культурного рівня народу, це очевидно було-б найкраще, але на це треба років часу. Як буде, побачимо. Але скажу, що час цей, який зараз переживаємо в змислі народних здвигів, є виключний. Майбутньому історикові і дослідувачеві цієї епохи прийдеється цю добу життя України списати під заголовком: Fata morgana.

А город? Город (не влада) живе, що називається, во всю. Театри самого похабного гатурку. Всякі інтимні театри, оперетки, кафе-шантани, ресторани, ігорні доми, ба навіть рулеточні, все це на послугу алчного буржуя, над усім цим почуває себе королем неповський торгош, торгош наглости і жадоби до наживи і веселощів, якого не здібна збагнути навіть смілива фантазія Верна. І це все побіч нужди і порівнюючих злиднів широких мас робітників та інтелігенції. А се все наслідки Неп'у. Влада, партія та профсоюзи пручаються, але ні перша ні друга рішучого натиску не роблять, профсоюзи-ж самі не всілі що-не-будь значного зробити з цим скаженим псом, спущеним з ланцюга... Ось таким невідрадним виглядає наше життя.

Але було-б несправедливим, коли-б поминути дещо позитивне в нашому київському життю. А позитивного є багато, особливо в культурній царині. Тут саме наш Київ являється велитенською лабораторією, де формується мозок нації. 22 тисячі студентів в самому Києві!! Як собі там не думайте про нас недоучків (так люблять казати про нас емігранти), але мозок народу формується тут, на рідних теренах. Що правда, по національності студентів-Українців тільки $\frac{1}{4}$, але по походженню $\frac{3}{4}$, і всі вони стануть з часом до праці над піднесенням добробуту України, бо усіх їх об'єднує спільний економічний інтерес, бо всі вони відчують однаково економічний гніт центру. Теж і культурно і по духові стануть вони українськими громадянами, бо наша національна культура має в собі настільки примануючої сили, щоби захопити їх в свій обрій. А коли це досі не ставалось, то головню тому, що досі не було авторитетного чинника, який би консеквентно й уперто ширив цю культуру серед усіх верстов населення України. Тепер якраз такий час настає. Той курс в національній справі, який взяла рада влади, перепроваджується твердо й рішучо. Коли-ж

ся справа стоїть у нас досі гірше ніж у Грузії, чи в інших національних республіках, то вини треба шукати між иншим і в тім, що Україна особливо кишить зловредним русотяпством та сменовеховщиною, які ніяк не можуть звикнути з думкою, що Україна будь-що-будь являється республікою рівноправною з Р. С. Ф. С. Р. Теж брак відповідних культурних сил наших до переведення цього діла сильно гальмує скорість справи. Та і ці сили нашої інтелігенції, які є, в значній частині „саботують“, бо їх амбіція не може погодитись з тим, що це усе діється без їх ініціативи і без їх проводу. І це тим більш прикро, що тепер є широке поле до праці на культурній ниві. Але мимо цього всього українізація поступає вперед. На полі вищого шкільництва можемо зарахувати до зовсім зукраїнізованих у Києві: Інститут Народньої Освіти, Медичний Інститут, Сільсько-Господарський Інститут та усі три Інститути Мистецтва (Музично-Драматичний Інститут ім. Лисенка, Інститут Пластичного Мистецтва та Архітектурний Інститут), усі інші в стадії українізації.

Зріст національної справи помітний у Києві теж в житті поодиноких літературних київських угруповань. От недавно завітали до нас в гості Харківяне, „Гартованці“ та „Плужане“. Підчас їх присутності і відбувся свого роду турнір-двобій між Києянами та Харківянами. Одні заступали гадку потреби творення серйозної національної культури, і що праця над створенням цієї культури повинна бути сама для себе ціллю. „Харківяне“ доказували, що усе, навіть і мистецтво, повинно бути на послугах класової боротьби. Боротьба скінчилась компромісом обох течій, а саме погодженням на тому, що — не входячи в це, чи культура є тільки засобом, чи самоціллю, — на всякий випадок, вона повинна бути трактована серйозно, і місце агітки, як це досі було у Харківян, повинен заступити поважний твір письменника. Позитивне принесла ця гостина Харківян для київського літературного життя ще це, що як Києяне так і Харківяне потрохи приборкали київських „аспанфутів“, які своїми ексцентричними бездумними творами засмічували київське життя. Усі групи доказали аспанфутам безцільність та беззмістовність їх творчости. Після цього аспанфуту трохи присіли, а деякі і покидають їх ряди, пристаючи до новоутворених у Києві філій харківського „Гарту“ чи „Плуга“. А з яким захватом стрічало київське суспільство „Гартованців“, особливо Хвильового, Еллана, Сосюру, Блакитного. Шевченківський театр, наповнений по береги, під вражінням зачитаних ними творів, ревів наче в екстазі: „Гартуйте новий світ“.

Наче у відповіді „Гартованцям“, найсерйозніша київська літературна група, т. зв. „неокласиків“, яка гуртується головно коло Української Академії Наук, улаштувала в половині грудня свою літературну гутірку, на якій зачитали свої твори м. и. Загул, Зеров, Косинка, Осъмачка, Рильський, Филипович, при надзвичайно численній публіці. Теж новоутворені київські групи „Гарту“ та „Плуга“ дають сильно відчувати свою присутність на київському ґрунті, головно своїми літературними

вечірками. Особливо цікавою була вечірка „Плуга“, улаштована 12-го грудня м. р., на якій між иншим зачитав Я. Савченко (сам аспанфут) лекцію про літературні угруповання в українським письменстві, в яким (дивно) дуже виславляв О. Олеся, називаючи його найбільш яскравою поетичною постаттю після Шевченка, за те неприхильно віднісся до Чупринки, хоч твердив, що у його був більший талан ніж у Олеся, а на всякий випадок більший ніж у „дрібнобуржуя“ Вороного. Як бачите, культурне життя у нас бє дуже живо. Поетів, хоч одбавляй. Зате з повістярами і далі бідно. Старі притихли, а нових не видно... О правда, є, є! Як так можна було забутись? Микола Хвильовий, хороший письменник, чудесний. Тут його називають „революційним Винниченком“. (Наче-б Винниченко не був революційним.) З дужих талантів, які підрастають, треба замітити Підмогильного, Осъмачку, Косиньку.

Але найбільшого шуму в київське громадсько-культурне життя вніс Курбас з своїм театральним об'єднанням „Березіль“. Постановок дав небагато, усього 4, а саме: „Газ“ Кайзера, „Джіммі Гітінз“ (композиція Курбаса на підставі твору Сінклера), „Жовтень“ (збірна композиція „Березильців“), „Рур“ (теж). Але скільки радості, скільки втіхи, гордошів, надій подав цими постановками Курбас, який фурор викликав він серед усіх шарів, класів і націй київського громадянства, на яку височінь підняв він українську театральну справу. Навіть найбільш заїлі вороги усього що українське, тут у Києві, і ці крізь зуби шиплять: „М-м да! Как жалко, что он (Курбас себто) украинец“. Тепер поширив Курбас свою діяльність і на провінцію. Досі скупчив він коло себе коло 500 душ. В київській елементарній майстерні (т. зв. „Молодняк“) є зараз до 300 душ учнів. На літо збираються „Курбасята“ працювати ще й фізично в спеціально одведеним для них культоспі на провінції. Це в майбутньому має скласти матеріальну базу „Березоля“. А тимчасом, не дивлячись на грандіозні успіхи (деякі пєси ставляться по 15—20 разів), театр-лабораторія голодує. Так, так, звичайна українська доля. Майбутні постановки „Березоля“: „Людина — маса“, „Машиноборці“, „Вільгельм Тель“, „Макбет“. Досі виборов собі „Березиль“ своєю працею одно, а саме що Політосвіта, на домагання профсоюзів та других організацій, передала був театр Соловцева, де досі містилась російська драма, в розпорядження „Березоля“. Має це статись по укінченні зимового сезону.

Велике оживлення внесла теж і справа пам'ятника Шевченкові у Києві, яку започаткував був колись, ще 1921-го р., Ян Гамарнік, будучи головою київського Губвиконкому. Він-то хотів поставити пам'ятник Шевченкові на пєдесталі Бибикова, що на кінці вул. Безаківської (на бульварі Шевченка). Але потім 1922-го р., коли так сильно повіяло було на Україні русофільством, ся справа притихла, щоби виринути аж тепер, в добу українізації. Але, мабуть тепер і буде доведене це діло до щасливого кінця. Міродатні чинники взялись за це серйозно. В склад вибраної київським Губвиконкомом комісії ввійшли такі люде, як Бойчук, Курбас, Жук та Гринько, які і взялись жваво до праці. Що-до місця, де має бути

поставлений пам'ятник, то ведеться спір, але скінчиться мабуть на проєкті комісії, себто в Миколаївському паркові, напроти був. Університету. Микола I бо й заслав Шевченка. Отже-ж цим фактом наче заманіфестується перемогу Шевченка, а з ним і української ідеї, над царатом. Теж і на могилі Шевченка має бути поставлений відповідний пам'ятник, здається в виді обеліска. Що-ж до київського пам'ятника, то оголошено конкурс. Хоч деякі піддержують старий проєкт Гаврилка.

Рівночасно і Музичне Товариство ім. Леонтовича у Києві заопікувалось могилою Л и с е н к а, яка в наслідок переживань останніх років, зовсім занедбана, і з трудом її було можна віднайти. Це товариство збирає вже від давна пожертви на пам'ятник Лисенкові. Збираються навіть підняти питання про поставлення пам'ятника Франкові з нагоди недалекого десятиліття його смерті. Як бачите, монументальна гарячка у Києві.

Справді зроблено буде з цього мало. І ми будемо уважати себе щасливими, коли зможемо оглядати за свого життя хоч пам'ятник Шевченкові.

Так-то ми тут і живемо. І холодно і голодно, й тепло і радісно. Усе переплітається. Великі надії покладають наукові наші круги Української Академії Наук на приїзд проф. Грушевського, якого вибрано отсе тепер академіком. Деякі навіть думають, що буде йому запропонована президентура Академії. На гадку тутешніх, такий крок повинні узяти усі кращі культурні сили, що перебувають тепер за границею. Роботи-ж тут цо горло. Що правда, матеріально у нас не зовсім солодко, але моральне задоволення кожен, хто буде працювати, в праці і знайде...

Л. В.

Архив тов. „Просвіта“ в Ужгороді

ОДНОЧАСНО з музеєм і бібліотекою, про які була вже мова попередно,¹ приступила ужгородська „Просвіта“ до організування архива. Се можна би сказати „гордість“ просвітнянських збірок. Складається він з чотирьох відділів: Рукописи, Стародруки, Грамоти, Видання на Підкарпатській Русі.

Найбогатший рукописний відділ. В короткім відносно часі від 1921—1923 вдалося зібрати досить серйозну збірку рукописів, так що нині можна сказати, що по збірці мукачівського монастира оо. Василіян „Просвіта“ має найбогатшу колекцію рукописів. Рукописи з малими виїмками церковного змісту. Найстарші походять з XVI-го ст. Замітне се, що більшість їх східно-галицького походження. Окраси і ініціали (заставки) з малими виїмками дуже примітивні. Се простий т. з. переплітаний орнамент (Bandgeflecht). Мініатур нема. Найгарніша орнаментика в т. з. сокирницьким Синаксарі (ч. інв. 655) з XVII-го в.

¹ „Літопис“ ч. 5.

Визначніші рукописи церковного змісту: Учительное Евангеліє с. Ладомірова з 1-ої пол. XVII-го в. (ч. інв. 649); Миняя Избрана з с. Дубровки (ч. інв. 653), після записки куплена в 1856. році для міста Жидачева; Діянія Апостольські з XVI-го ст. (ч. інв. 654) з Брустури, Молитвослов писаний на пергамені (ч. інв. 6) з XV-го ст.; Тріодь Постна (ч. інв. 1), куплена для села Верб'яжа у храм св. Михайла 1663-го р.

Визначніші рукописи світського змісту — се Тишівська Александрія з XVII-го ст.¹, збірник пісень Вагановського (ч. інв. 461)²; Помішник у домовств'ї, зложений Николаєм Теодоровичем (ч. інв. 986); Проповіди і пісні Тарасовича Василія з Лукова з 1751-го р. (ч. інв. 965) й ин. Обі останні рукописи важні тому, що се документи тутешнього письменства і тутешньої мови.

Зі стародруків замітніші: Литургікон Гедона Балабана з 1604-го р., друкований в стрятинській типографії (ч. інв. 652) і Ключ розуміння Іоанікія Галятівського, друкований в типографії Михайла Сльозки у Львові (ч. інв. 939); Анеологіон з типографії П. Беринди 1619-го року (ч. інв. 658). Взагалі всі друковані книжки на території Підкарпатської Русі походять з східної Галичини (переважно зі Львова), з типографії Почаївської або Києво-Печерської.

Крім сього є ряд новіших друків. Дуже богата збірка друків межі 1848—1860 роками і небогато бракує до комплекту всіх друків на руській мові, які в тих роках були друковані в Мадярщині, так на самій території Підкарпатської Русі як рівно-ж в Будапешті. Межі згаданими книжками є ряд бібліографічних рідкостей і цінностей, які ледве чи де-не-будь инде ще знаходяться.

* * *

Як з усього бачимо, представляється культурний доробок „Просвіти“ на території Підкарпатської Русі не так може великий, на око, але на початок угольний камінь під культурно-науковий центр сеї території вже положений. Нині він покищо одинокий.

Др. В. Залозецький

Афоризми

КАТОЛИЦТВО І ПРАВОСЛАВ'Я. В суперечности до західного католицького мужеського християнства, східне византийське християнство має жіночий характер. Таким способом, у православній релігії і в російському народі маємо подвійну жіночість — комбінацію жіночости і жіночости.

(Мережковський)

ОДНОВЛАДА. Нема нічого кращого і нічого що-б обезпечало більшу оборону, як коли многі показують послух одинокій порадуючій волі.

(Тукидидес)

¹ Пор. др. І. Панькевич: „Тишівська Александрія“ (Науковий Збірник тов. „Просвіти“ 1922).

² Пор. І. Возняк: „Істор. укр. літератури“, т. II.

Теодор Шторм

(Як передмова до перекладу його новелі „Viola tricolor“)

ТЕОДОР ШТОРМ уроджений 1817-го року... Дехто з читачів може сказати: невжеж нема нових гарних письменників, що редакція вибирає якогось старого, маловідомого, чи забутого поета? Редакція відповість на це. Що Шторм у нас маловідомий, це правда, але він заслугує того, щоб познайомитися з ним ближче, бо у великій німецькій літературі він один з кращих ліриків. Як Гете, Улянд, Гайне, Ленав, Меріке й Айхендорф, має Шторм своє особливе обличчя, свій від нікого не позичений тон, своїм душевним почуванням уміє він підобрати гарний, оригінальний зверхній вираз, глибину зворушень уміє виявити у відповідній ритмічній філі вірша.

Коли так, то чому ж він до недавня, навіть серед Німців, був так мало популярний? Тайна не така то й важка до відгадання.

Його твори, віршовані й прозові, не були обчислені на ефект, не доторкалися так званих актуальних тем, на книжковім ярмарку не були об'єктом, котрий міг мати великий попит і тому видавці не дуже й спішилися платити за них авторські гонорарі і видавати їх дешево й ефективно. Що лиш у трицять літ по смерті Шторма (1888—1918), коли вже не треба було платити ніяких гонорарів, появилася безліч усяких видань, збірних, популярних і розкішно ілюстрованих. Що лиш від кількох літ Шторма знає й читає з захопленням ціла Німеччина, а перше його книжку тяжко було дістати. Так охорона авторського права виходила на шкоду цього знаменитого автора, хоронила його твори перед оком читаючого загалу. Так реальний, економічний інтерес поборовав цього поета-ідеаліста.

* * *

Життя Теодора Шторма також тихе, не ефектне і не багате в надзвичайні події, як і його твори. Уроджений в Гузум (Шлезвіг), 1817-го року з мами патриціанки і батька, млинарського сина, котрого предки прийшли туди з Польщі. Виховався в стариннім патриціанським домі, в родиннім гнізді своєї матери, повнім старих образів, меблів і всіляких памяток давнини, повнім споминів з історії роду. В тім домі жила ще, як Шторм був хлопцем, його бабка й прабабка, живі свідки давно минулих часів. Тим треба й пояснювати отсе замилювання Шторма до малювання старих домів, тихих огордів і людей, що більше дивляться в себе ніж кругом себе, що перед шумом і гамором вулиці криються у святиню власної душі.

ТЕОДОР ШТОРМ

*1817 — †1888

„Ми мешканці півночі, не часто йдемо дальше стисненням долоні,“ — каже Шторм. Це теж видно на його творах. Як у життю не знав він палких цілунків, голосних виявів любови й радості, так і в його віршах і новелях все ніби злегка прислонене північною імлюю, ніби приглушене шумом недалекого моря. Цю степову імлю і цей шум моря Шторм любив більше усього. Степ, отся німецька „Гайде“, зі своїм своєрідним настроєм, з ерікою і вітряками, з вітром і грізними хмарами, з піснями й фантастичними оповіданнями, це був його світ. До иншого не міг і не хотів привикати.

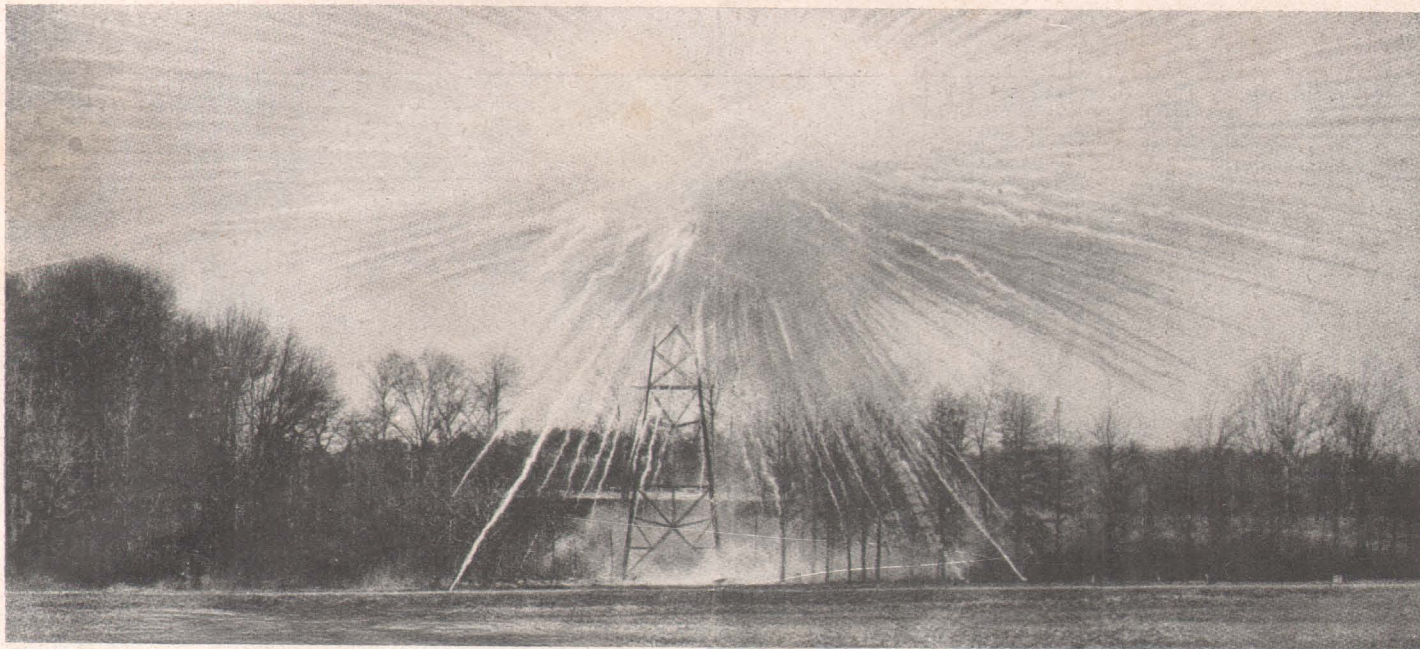
Року 1837 поступив на університет в Кіль, на правничий факультет. Тут приятелював з Теодором Момзенем, славним істориком, і з його братом, Тіхоном, філологом. Скінчивши університет, став адвокатом у своїм ріднім місті в Гузумі і одружився зі своєю кузиною Констанцією Есмарх.

Прийшла війна за Шлезвіг-Гольштайн. Шторм стояв по стороні борців за волю і тому по нещасливій для них битві під Ідштет, датська влада не потвердила його в уряді. Року 1885 перенісся він з цілою родиною до Потсдаму. Хоч тут був прийнятій до товариського кружка Мендельсона, Айхендорфа, Гайне, Гайбля і Менцля, він почував себе чужим, немов на прогнання і заєдно тужив за морем, мов дитина за колискою. В рік пізніше перенісся до Гайлігенштату, де став повітовим суддею. Тут у родиннім гуртку, в тишині малого містечка, серед невігід й недостатку, написав чимало своїх прегарних оповідань.

По визволенню Шлезвігу (1864-го року) вернувся до Гузум. Але радість його покритася кіром смутку. Вмерла дорога дружина. Почував

себе самотним і питання смерти, як тинь ходило за ним. Це питання слідно в його віршах і новелях, які тоді написав. Що лиш друга жінка, Доротея Ёнсен, внесла в його хату нову радість і щирю розраду. Збудував собі власний дім, пішов на емеритуру, дожив признання і заслуженої, хоч не голосної слави, і помер року 1888. Його домовина спочиває в родиннім гробівці в Гузумі.

Написав поверх 20 новел і оповідань. З них найславніші: *Immenzee*, *Viola tricolor*, *Aquis submersus*, і *Шіммельрайтер*. Поезій теж не написав багато, але всі вони належать до архитворів німецької лірики. І в оповіданнях і в поезіях виходить з природи, бере творчі імпульси з життя, але не старається передавати їх безпосередно, буцім то так, як вони в дійсности збувалися. Для нього дійсність у його душі, в глибині, а не на поверхні плеса. Все, що поверховне, Шторм уважно счеркує, струшує, ніби порох з одежі. Дивимося на образи, котрі він нам малює і бачимо їх не безпосередно, а ніби відбиті в зеркалі. Цим зеркалом душа поета.

Образок з найблизшої війни. Вибух 25-фунт. фосфорової бомби, киненої з аероплану; фосфор спалює все що тільки досягне

Підписання трактату між Югославією і Італією 27-го січня. 1) Італійський прем'єр Муссоліні, 2) Югосл. прем'єр Пашич, 3) Югосл. міністр зак. справ Нічич.

Приїзд II-го комітету знавців Репараційної Комісії у Берлін 30-го січня. 1) Американець Робінсон, 2) Заступник німецького уряду др. Маєр.

Приїзд I-го комітету знавців Репар. Комісії у Берлін 29-го січня. 1) Генерал Ч. Г. Девс, 2) О. Д. Янг.

Перше засідання комітету знавців Реп. Ком. 30-го січня. 1) Француз Пармантіє, 2) Бельг. Франкі, 3) Проф. Алікс.

Перед власним домом „Просвіти“ в Ужгороді
по посвяченню 25-го грудня 1923
(Диви статтю А. Дівнича)

Студенти Української Господарської Академії
в Под'єбрадах
на практичних вправах в геодезії під проводом
доц. Л. Грабини

Акція Української Господарської Академії
в користь голодним України 1922-го р.
Похід чеських та українських товариств; на переді
символічний образ з написом Podjebradsko-Ukrajine

IV-ті Загальні Збори товариства „Провіта“ в Ужгороді 25-го грудня 1923
× Шеф шкільної Управи Йосиф Пешек, заслужений для народного шкільництва Руси

Група професорів Української Господарської Академії в Под'єбрадах

Група професорів і студентів біля будинку, де містяться головні установи Української Академії в Под'єбрадах

1

2

3

4

5

6

7

1. Полковник **Веджвуд**, член нового британського кабінету, звисний давнішими запитами в парламенті по українським, гол. галицьким справам.
2. **Ввеб**, міністр праці в новім британським кабінеті.
3. **Дзержинський**, совітський комісар по внутрішнім справам.
4. Бюст **Ромена Ролана**, звисного французького письменника.
5. † **Вудрова Вільсона** останній виїзд з дому в товаристві дочки.
6. **Чарльс Шваб**, американський „сталевий король“ перебуває в Берліні по дипломатичним справам.
7. **Марі Дюпелессі**, оригінал „Камелієвої Дами“ Дюма-сина, ур. 15-го січня 1823.
8. **Марі Ольфере**, берлінська поетка і малярка умерла трагічно в 93-ім році життя.

8

Як з потретів Леонарда да Вінчі, дивиться на нас не тільки потретована людина, але й сам маляр, сам Леонардо да Вінчі, так із персонажів Штормових оповідань скрізь глядять на нас його власні очі, а з тих очей промовляє до нас його вражлива, вдумлива, лагідна й добра душа. Вірші й оповідання Шторма суб'єктивні, як суб'єктивні усі дійсно цінні твори, бо лиш те, що походить з глибин душі, що родиться у великім зворушенні, — в болю, або в радості, — перетриває неблаганого критика — час. Самота, пустка, жаль за минувшиною, туга за тим, що відійшло від нас, — це улюблені теми віршів Теодора Шторма. Степ, крута стежечка, що губиться в розмріяній імлі вечірної години, тиха саля, в якій лише годинник тикоче, в якій спомини визирають з усіх кутів, спомини покривджених долею людей, — це найбільш улюблені моменти в його оповіданнях, це Штормові настрої. Але ці настрої не наскучують читачеві, бо галерія образів і осіб у творах Шторма доволі велика й різноманітна. Деяким не бракує живої краски в обличчю й огнива життєвої радості в очах, не бракує дотепу, а в „Іздици на сивому коні“ (Шіммельрайтер), видно навіть мужеську силу й почуття величі.

Шторм не належав до співців, що попадуть на кілька улюблених акордів і грають на них до несхочу, він безнастанно шукав нових тонів і нові краски накладав на свою палету. В німецькій літературі полишив слід впливу, — як поет на Лілієнкроні, як новеліст на Енсені і Гессе.

До перекладу вибираємо новелю „Viola tricolor“, написану 1873-го року, як одну з більш характеристичних у літературній спадщині Шторма.

Богдан Ленкий

Молода українська армія

ЗПРАВДИ, треба багато сміливості, щоб у наших часах виступити відкрито й гордо від імени молодой Української Армії! Та ще дотого сидючи поза таборовими дротами, далеким і безсилим свідком „смички“ з виснаженим до краю українським селом; свідком овечого гону деякої частини громадянства деяких наших земель на нове „ex oriente lux“, свідком нарешті розвалу й безрадності нашої політичної думки. А одначе така сміливість знайшлася.

Перед нами поважний об'ємом журнал¹, друкований на похідній ручній друкарні, з дереворитами військових планів, — дійсно зворушливий приклад тріумфу духа, справи, над матерією, технікою. Ряд статей таких авторитетних військових людей, як ген. Капустянський, ген. Куц, ген. Сігарів, ген. Дельвіг, ген. Шандрук, підп. Ляшенко і ин. Але говорять не імена й титули, а багатий зміст. Мета журналу — „вироблення воєнного світогляду нашої армії“, підсумок досвідів і нашої визвольної війни і всесвітньої, з'ясування нашої військової

доктрини, з якою колись піде Молода Українська Армія в бій за рідний край, новинки чужинецького військового життя й організації і т. д. і т. д. Себто: воєнно-наукова підготовка нашого старшинства. Проблеми війни, взаємовідносин війська і держави, політики і війська, нації й оборони, і т. д. і т. д., отже теми національної політики в найширшому цього слова значінні, розглядані з погляду зовнішньої відпорности нації. — Теми, попри які не вільно сьогодні ніякому нашому громадянину перейти цілком байдуже після досвідів 1917—20-их рр.

Гарний перегляд проблем, цікавих для ширших кол громадянства, дає стаття О. Ряста „Табор“. Перш усього автор ставить питання про повне погодження нашої міжнародної політики з вимогами нашої стратегії, себто поставлення її у майбутньому завдань у її боротьбі за державність, які вона була-б у силі виконати. Властиво говорячи, раз наші політичні змагання не можуть здійснитися без збройних зусиль, — а в цім сьогодні ніхто не може сумніватися, то таке поставлення питання нашої закордонної політики слід уважати одиноко правильним. А між тим наша політика ще й досі не розуміє, що, війна се політика, а політика се війна — тільки іншими засобами“. Насувається тут погляд, що повний брак військової перспективи в поглядах нашого громадянства і є причиною того схоластичного й нічим незв'язаного з вимогами нашої національно-політичної практики підходу до всіх підставних питань нашого життя. Схоластичними методами тут до розв'язки спору нам не дійти і об'єднання всієї нації одною думкою нам таким робом не осягнути. Наше громадянство мусить відучитися думати про українську справу в масштабі рідного повіту, а навчитися дивитися на неї з погляду всесвітньої політики. В названій статті „Табору“ пишеться: „Розважлива оцінка географічного положення України і стратегічної оборони її кордонів висовує перед українською політикою завдання шукати опертя на системі політичних зв'язків з тими державами, що мають певні інтереси на Чорному Морі, або в його басейні.“ Таке становище ставить дійсно велитенські завдання для наших політичних діячів, завдання, яких не могти виконати наша дипломатія щойно тоді, коли зброя вже забряще, а які мусять бути виконані впертою підготовчою працею ряду літ.

Нові перспективи може дати „Табор“, і їх саме сьогодні нам потрібно, бо вже занадто довго наше громадянство топчеться на одному місці, в безконечність пережовуючи думки, кинуті більш-менш іще в 1918-ім році. Свіжі течії, до яких належить м. ин. цей мілітаризм, якого представляє „Табор“, є сьогодні питанням бути й міцніти й розвиватися нашій національній думці, чи завмерти зі старечої виснаги. То-ж байдуже відкладання нової нашої військової літератури на бік було-б сьогодні і вузьке й короткозоре. Ніколи великим політиком і провідником нації не буде той, що не має розуміння для стратегії й ніколи суспільство не буде нацією, коли в нього немає відчуття інтересів оборони нації в її цілому. Чи „Табор“ дасть вдоволяючі розв'язки всіх тих проблем, які намічує в своїм першій, програмівім, числі, —

¹ Табор. Воєнно-науковий журнал. Орган Молодой Української Армії ч. 1. Київ, липень 1923. (Видаваний у Польщі, в Каліші, Kolejowa 85, miesz. p. Chorowskiego, P. Szandruk.)

покаже майбутнє. Можна лише гаряче закликати все наше громадянство підтримати цей перший у цьому роді наш журнал, а нашому старшинству всіх наших земель покласти таки в прями́й обов'язок не дати йому впасти ізза браку інтересу читаючої публіки.

В. Кучабський

До передісторії З. У. Н. Р.

РІЗДВЯНЕ число „Діла“ (ч. 6, з 6. І. 1924) принесло спомини д-ра С. Барана „До історії повстання З. У. Н. Р.“, де автор відкриває або пригадає деякі події, що попередили і приготували акт 1-го падолиста 1918 у Львові. Участь д-ра Барана в тих подіях була дуже жива і т. ск. передова, тому можна було сподіватися, що його спомини відкриють багато незнаного та ще більше освітять дотеперішні неясності і загадковості. Хто з сею надією забрався читати оголошену частину споминів, той мусів — на жаль — дещо розчаруватися, все одно чому, чи автор не хотів або не вмів сказати більше. Коли рішила перша з сих причин, то треба-б побажати повніших споминів як самого автора, так і інших учасників акції (кільканацять названі тут поіменно); коли-ж друга — то вся підготовка „власного державного організму“ представляється дослідникови дуже мізерно, — ще мізерніше ніж сам той державний організм...

Одна з головних недостач споминів д-ра Б. то недокладність у датах в роді такої: „з початком вересня“, „з початком жовтня“ або й і без такого означення часу — для подій перед 18-им жовтня; докладні дати починаються тільки по загально-відомим подіям і знаним документам. Автор сих рядків має й деякі підстави здогадуватися, що події перед львівською Конституантою доволі вже затерлися в пам'яті дра Б. Ось прим. пише він: „Нашу комісію (визначену Народним Комітетом для підготовки самостійного виступу) поширили ми, покликуючи до неї д-ра Ст. Томашівського, д-ра Михайла Лозинського і Омеляна Саєвича.“

Тимчасом, Томашівському й досі нічого-сенько не відомо про се поширення; він узяв участь в руху тільки після 1-го падолиста. Натомість знає він про деякі приватні наради, ним самим заініційовані, в яких участував і др. Баран, ще перед першим рішенням Народного Комітету, і на яких обговорювано потребу, можливість і вигляди самочинного улагодження галицької національної справи. На одній такій нараді, при ул. Чарнецького, зарисувалася була чимала різниця поглядів між д-ром Бараном і д-ром Томашівським щодо легкості національної революції: перший упевняв, що по його відомостям як секретаря Н. К. така революція як забавка легка і має блискучі вигляди на блискавичний успіх; другий дивився на ситуацію інакше й остерігав від недоцінювання серйозності справи й від захоплювання ілюзіями. Про пізнішу т. ск. урядову акцію згаданої комісії Н. К. не мав др. Т. жадних відомостей і — мабуть задля свого критичного погляду — не був ніколи прошений до участі.

До нього доходили тільки заяви втаємничених людей, що „все йде прекрасно, краще ніж було можна мріяти“ і т. ин. В дійсности, як виявилось 1-го падолиста, організатори революції дивилися на свої підготування як на забавку, потратили голови при першій прилюдній виступі і вже ніколи більше не очуналися...

Ще одна характеристична подробиця з того критичного часу. Автор споминів признається, що він був самостійним творцем резолюцій, принятих без зміни У. Н. Радою і проголошених 19-го жовтня 1918, по яким українські землі Австро-Угорщини конститууються як самостійна держава; замовчує натомість, що він же одночасно в „Ділі“ завзято поборював сю концепцію і сим мало причинився до обеднання думок і діл нашого громадянства.

Українські справи 1649-го року • по „Французькій Газеті“

ПАРИЖСЬКА Gazette de France¹ з 1649 подала цілу низку вісток про події в Україні, які ось тут вибираємо.

10-го грудня 1648: „Нам пишуть, що Хмельницький, козацький гетьман, вимагає від Польщі повернення всіх козацьких вільностей і привилеїв, як світських так і духовних; після смерті Хмельницького, Козаки будуть вільні обрати іншого гетьмана.“

17-го квітня 1649: „Козаки, з якими не можна було домовитися, попередили Поляків, захопили фортецю Бар і перебили всіх Поляків, що були там.“

22-го березня:² „В козацькій країні перебувають послы султана, московського князя, татарського хана і валахського господаря: всі вони домагаються уложити офензивну і дефензивну лігу з Козаками проти Польщі. В Польщі ще не загубили дефинітивно надії домовитися з Козаками, гетьман яких завжди — каже — готовий вести пертрактації, при умові що мирова конференція має відбутися в відкритому полі на театрі військових подій (бо він не вважає для себе безпечним укріплений город), хоч селяне на Русі весь час під'юджують Хмельницького на війну, бо бояться що, як Козаки їх залишать, вони знов підпадут під (польську) владу.“

30-го березня: „Козаки, бачучи піддержку не тільки з боку Татар і селян на Русі, яких стало дуже багато, значно більше ніж раніш, але і з боку Турків і Москалів, заявили польським комісарам, що їх суперечки від нині можуть бути розрішені тільки зброєю. Хмельницький має більш ніж 200.000 чоловік.“

(Кінець буде)

І. Борщак

¹ Пор. мою розвідку „Хмельниччина й тодішня французька преса“ (Українська Трибуна, 1921, №№ 187-188). Gazette de France є родоначальником великої сучасної преси. Її основоположеником був лікар Теофраст Рендо; співробітничали в часопису сам король Людовик XIII і кардинал Рішельє. Це був орган виключно інформаційний і урядовий.

² Не треба дивуватися такій хронології; вістки приходили до Gazette de France з різних джерел і в різний час.

Товариство „Просвіта“ в Ужгороді

ДНЯ 25-го грудня 1923-го року відбулися в Ужгороді річні звичайні загальні збори товариства „Просвіта“, на якого програму зложилися: посвячення новокупленого власного дому, звіт діяльності, вибір нового виділу, а по обіді театральна вистава („Суста“). Велика участь членів товариства і делегатів філій та читальень свідчать про велике заінтересовання позашкільною освітньою працею товариства. Значні успіхи що їх виказав звіт діяльності, є найкращим доказом життєздатності і цієї занедбаній частини українського народу. Умови культурної праці тут тепер дуже сприятливі, і колиб тутешнім землякам вдалося в цій справі знайти спільну мову, то й ця закутина швидко наверхстала би заспанне під малярською кормигою.

На жаль, воно далеко до спільної культурної праці. З одної сторони горстка людей кинулася в вир праці на всіх полях і не встигає всього зробити, бо не стає часу й сил, а довкола стоять байдужі, а то й завзяті вороги, насміхаються з їх кожного кроку, а то й напружують всі зусилля, щоби довести народних робітників до невдачі. Москалі, москвофіли, москвофіли-Чехи, Мадяре, мадярофіли — ось ці „прихильники“ освіти тутешнього Русина.

Не тут місце писати про ці всі незвичайно скомпліковані, українському громадянству незнані обставини, в яких приходить тут працювати „Просвіті“, а дальше подавати, точний виказ її праці. Скажу лиш коротко: товариство, котрого основуючі збори ще 1920-го р. розбили москвофіли, сьогодні має 4 філії й 82 читальні, а дальші філії й читальні закладаються. Кожда читальня має маленьку бібліотеку, кожда в порозумінні з шкільною владою веде кожної зими курси для неписьменних. Деякі з читальень працюють так гарно, що не прийшлося би їм постигтися перед красними читальнями в Галичині. При читальнях працює понад 30 драматичних кружків, закладаються все свіжі. Дали вони по дотеперішнім звітам 90 вистав. Працює 12 хорів (тут зовсім нова річ!), починає працю перша оркестра. Не треба згадувати, що ці читальні це перші народні організації, що вчать тутешнє населення жити в організаціях, дальше складають грошеві жертви на свої цілі. А це тут дуже важне, бо народ виховано тут аж до пониження власної гідності жадати всього — даром! Люструє читальні фаховий агроном, мандрівний учитель господарства, що одночасно дає господарські виклади зо скіоптиконом, а від часу до часу влаштує 3—4 днівні ветеринарні-господарські курси. Звичайно, це все робиться в зимі, бо в літі для селянина час горячий.

Організаційну працю веде просвітньо-організаційна комісія, господарську працю комісія господарська при головнім виділі товариства. При господарській секції є пчоларська секція, що від червня 1923-го р. видає місячник „Пчілька“.

Літературно-науковий відділ видав за 1923-ий р. „Науковий Збірник товариства Просвіта“ (230 стор.), а дальше 14 книжок в 8½ аркушах друку. Дотепер загалом від 1920-го р. видано 38 книжок різного змісту об'єму 142½ друкованих аркушів. До того видавано для шкільних дітей газетку „Віночок“.

Музейна й бібліотечна комісія доповнила музей товариства 367 числами, так що він числить сьогодні 1280 чисел. Бібліотека зросла біля 4500 томів.

„Руський Театр“ „Просвіти“, під проводом Садовського, потім Загарова, дав за останній рік 161 вистав в Ужгороді і на провінції та 24 концерти. Про театр пізніше.

Комісія будови „Народного Дому“ веде дальше збіркову акцію на народний дім в Ужгороді і збрала дотепер К. ч. 47.718.

Комісія музична веде т. зв. „Руський Національний Хор“, зложений зі 150 учеників всіх ужгородських шкіл, що в 1923-ому р. дав 8 концертів. Комісія доставляє музичну бібліотеку по хорам на провінції.

На цьому скінчу перегляд праці „Просвіти“. Коли звязати, що товариство молоде, що — як сказано на початку — працюють в йому люде ті самі що й на всіх інших ділянках, що їх праця всюди стрічає труднощі, то не дивно, що товариство не все може повести енергичну й послідовну акцію. Та воно здобуло пошану своїх і чужих, навіть ворогів. А що народові до душі його робота, найкращий доказ в цьому, що мимо неприхильного відношення ниніш-

нього уряду, закладаються нові читальні й нові філії. Москвофіли заложили під кінець грудня також освітнє товариство т. зв. „Общество ім. Духновича“, зовсім аналогічно до Общества Качковського. Є слухи, що воно ще без праці дістало велику субвенцію. Але воно так само скінчить як Общество Качковського, тільки в богацько скоріш часі. Це річ певна.

Ужгород, в січні 1924.

Антін Дівнич

Українці в Югославії

В Югославії є Українці-автохтони; се т. зв. бачвансько-сремські Русини, що від 150 літ живуть у Бачці і Сремі. Буде їх до 20.000, говорять своїм діалектом, дуже зближеним до словацької мови (колись вони жили межі Словаками в Карпатах). По війні почалася між ними просвітна праця в національній дусі, і самі вони з природи тверді, не віднародовлюються, але ще інших асимілюють.

Крім тих бачвансько-сремських Русинів є ще в Славонії і Босні галицькі переселенці, що зайшли сюди перед 20 роками. Буде їх до 10.000, і положення їх прикре, бо здебільша се бідні люди, галицькі формалі і зарібники, що й тут не могли стати заможними, хоч матеріяльно живуть трохи легше ніж в Галичині. Розсіяні вони по горішній Славонії в жупанії Пожега і в Босні, в окрузі Банялука, і дуже легко віднародовлюються. Тратять свої національні традиції і навіть мову. Своїх шкіл не мають, книжок і часописей також ні, бо одно, що молодше покоління вже не цікавиться старим краєм, а по друге, спроваджувати книжки і часописи з Галичини до Югославії тепер задорого. Одиноке, що їх ще тримає разом і пригадує вітчизну се греко-кат. церква. Є між ними 7 парохій, священники самі Українці (крім одного), проповіді голосять по українськи і зі своїми парохіянами зносяться все в українській мові. Церква се одиноке місце, де ті бідні і темні нуждарі чують рідне слово і рідний дух. Будучність їх чорна: як не буде у скорім часі акції і помочи з рідного краю, то за кількадесять літ по галицьких колоністах в Югославії і сліду не стане.

Є ще в Югославії також Українці з воєнної еміграції, що збираються головню по містах. Їх не багато, а коли би ще не знайшлося між ними пару осіб, що дали про себе знати пропагандою української справи серед югославянської суспільности, то ніхто навіть не дізнався би про ту переважно інтелігентську воєнну українську еміграцію. Більшість серед неї творять східні Українці (Придніпряни). Галичан було дуже мало, а в останнім часі стало ще менше. Придніпряни, що перебувають в Сербії, переважно в Београді, ніколи не дають про себе знати, їх побут серед Сербів нічим не причинився до розвіннє завзятого сербського москвофільства, і Сербії ще нині майже нічого не знають і знати не хотять про Українців.

Зате Українці в Загребі не пропустили жадної нагоди, щоби не заманіфестувати своє українство. Хорватська загребська преса майже дньовно приносить сталі вісті про Українців і українські національно-державні змагання і все симпатично для нас. Найбільше працювали над пропагандою українських змагань у хорватській пресі др. Петрів (Гордовий), Гр. Шевчик, І. Будз, Мих. Фірак, Ілько Крайцар. Трудом сих людей, а головню старанням др. Петрова, вийшла 1921-го року з нагоди 60-літних роковин смерті Шевченка у Загребі об'ємиста книга під заг. „Spomen-knjiga prigodom 60-godišnjice smrti T. Ševčenka.“ Про се видання заговорила вся хорватська преса в Загребі, симпатично згадуючи змагання загребських Українців при кожній нагоді забрати свій голос у рідній справі.

Весною 1923-го року відбувся, головню заходом невеличкого свідомого гуртка українських студентів в Загребі, святочний концерт в честь Т. Шевченка. Концертова саля була набита вибраною публікою хорватського столичного міста, що з очевидними симпатіями слідила за кожною точкою концерту.

Завдяки вище названим особам, кожда важніша подія в укр. життю, особливо в життю західної України знайшла голосний відгомін в хорватській, а почасти і в словінській пресі. Становище Галичини перед 14-им мартом, польська окупація Галичини, наглі суди над Українцями в Галичині, рішення Конференції Амбасадорів, нищення українського шкільництва, ювілей Наукового Товариства ім. Шев

ченка — все те було обширно і покілька разів описано в хорватській пресі. А за все те не одержав ніхто — треба і се зазначити — ніякої винагороди, хочай безчисленні місії і „хитрі та голосні діячі“ з'їдали як міль, і нарешті дошли народний скарб, не вдявши нічого. Напоминаю се тому, бо ще нині жив в Загребі один студент Галичанин, що в останніх часах найбільше і може одинокий працював для української національної справи в загребській пресі, — людина, яка нині голодує і не може здати ригорозу, бо немає чим заплатити такси. Інші вже давно махнули на „народну справу“ і пішли за хлібом, а сей бідний і голодний ідеаліст ще й нині оббиває пороги загребських редакцій і докучає чужим людям своєю Україною....

М. Фірак

Театр

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ, ч. 6 і 7 приносить деякі цікаві вістки про український театр на радянській Україні.

І так довідуємося, що за минулий, літний сезон наше театральне діло в Харкові не тільки не може похвалитися ніякими успіхами, але загалом не може про себе нічого сказати. Студія театру ім. Лесі Українки мусіла за браком льокалю і фондів перенести свою діяльність в районно-робітничі клуби. Державна театральна техніка зліквідована. Пролеткульт знайшов собі притулок „Уголок артиста“, типовий театр-мініатюр.

Що лиш зимовий сезон обіцяє дати Український Державний Драматичний Театр. Раднаркомам відступив на ту ціль 30.000 золотом. На вистави призначено салю „Малого Театру“, яку відновлено. Трупа доволі сильна й цікава. На чолі всього діла стоїть директор Гнат Юра. Його театральний напрямок тим різниться від Курбаса й Маєрхольда, що вони всю свою увагу звертають на зовнішній рух, а п. Гнат Юра стремить до виявлення цього руху внутрішніми, глибшими засобами. Декораторами театру будуть Романовський і Магнер, музичну справу провадить Коссак. Театр виставить між іншими також трагедію Вітфогеля „Червоні салдати“, присвячену Ленінову і всьому штабові великої революції.

В Київському театрі нема. Що лиш в зимовій сезоні має грати Курбас. Деякі вистави дав театр ім. Михайличенка. На чолі цього театру стоїть Марко Терещенко, його ідейний керівник, котрий вводить свої власні принципи і театральні напрямки, гідні окремої уваги. Дуже хосенною ідеєю треба вважати підготовлення до засновання театального музею в Києві (вулиця Воровського, 29). Реалізацію цього діла взяло на себе мистецьке об'єднання „Березіль“. В склад комісії входять: Гакебут, Тихонович, Конопенко, Савченко і Василько. Ця комісія працює вже кілька місяців, над збиранням матеріалів. Між ними перше місце займають дарунки М. Заньковецької.

В Полтаві теж що лиш на зимовий сезон приготують об'єднання Держтеатру (бувшого Гоголівського). На ту ціль Наркомос асигнував 7000 зол. карб. Віднову провадить окрема комісія миської ради. Який склад театру і який репертур намічено, з „Червоного Шляху“ не видно. Рівночасно довідуємося, що в Тифлісі, в театрі імені Руставелі, на цей сезон приготовано вистави, аж 5 нових, оригінальних грузинських опер, а крім того у перекладі „Демона“, „Фавста“ і „Гуґенотів“. Грузини беруться енергично до діла.

Б. Л.

Дві могили

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ пригадає своїм читачам дві могили визначних Українців у Чернігові, а саме могилу Глібова й Коцюбинського.

Глібів лежить у Троїцькому монастирі, праворуч собора. Скромна могила, білий мармуровий пам'ятник з написом

Ласкавим голосом пісень ти нам давав
У наше чесне діло віру,
І гомін радості й надії провожав,
Тепер твою розбиту ліру і т. д.

Могила знаменитого українського байкара поміж пам'ятниками княгині і штарських совітників, почувася себе немов чужою і притіненою.

Коцюбинського поховано серед простих, скромних могилок під ярочком. Нижче стоїть стара церква, а там передмісте Лісковиця, сосновий бір і Десна. Праворуч город Чернігів з банями церков, що горять у промінню сонця. На могилі дерев'яний хрест, і кілька засохлих вінків із польових цвітів. Кругом також могилки невідомих чернігівських горожан. Даром питає стрічного обивателя, де похований славний український письменник Михайло Коцюбинський. Він не знає. Хиба діти проведуть вас до гробу автора „Хо“ і „Маленького грішника“. Це поетично, але й сумно. Бо невже-ж будемо ждати, аж дощі змиють могилу, хрест розсиплеться, а вітер розвіє останні сухі вінки?
Б. Л.

Український Науковий Інститут Книгознавства

УКРАЇНСЬКИЙ Науковий Інститут Книгознавства у Києві має своїм завданням дослідження та вивчення книгознавства взагалі і зокрема й головним чином студіювання книгознавства українського в широкому розумінню цього слова, себто всього, що друкується на території України, і також всього, що друкується на українській мові поза межами України, та про Україну, незалежно від мови друку. Інститут має досить велику бібліотеку українського друку на території України за 1917—1923-ий рр., організує бібліотеку по книгознавству та бібліотеку українського друку поза межами України та про Україну при відділі „Україніка“ і закладає енциклопедію документів по зразку енциклопедії міжнародного Бібліографічного Інституту.

Для того, щоби колекції Інституту дійсно відповідали своїй завданню, необхідно систематичне поповнення їх відповідним матеріалом. Особливо важливо поповнення їх працями закордонного українського друку. Тому Інститут звертається до всіх українських видавництв надсилати йому повні збірники своїх книжок, журналів і т. инш. по адресу: Київ, Бульвар Т. Шевченка 14.

Нові видання „Українського Слова“

Др. Степан Рудницький. Огляд національної території України (Бібліотека „Українського Слова“, ч. 38). Берлін, 1923. Стор. 144. Ціна 35 п.

ОГЛЯД проф. Рудницького має на меті освідити мити широкий загал про те, що то таке етнографічна Україна, куди проходять її межі і які території треба до неї причислювати? Автор не має претенсій подати докладний науковий огляд української території; він хоче дати тільки те „мінімум“ про українську національну територію, яке можна добути з загального критичного огляду всіх важніших наукових джерел. Список літератури дозволить зрештою кождому докладніше познайомитися з цілим питанням.

Книжка проф. Рудницького написана легко й приступно й тому повинна знайти як найбільше поширення між широкими колами нашого громадянства, а передовсім дістатися на полиці всіх наших читалень і бібліотек як конечний підручник і інформатор.

З. К.

День за днем по світу

(30-го січня — 6-го лютого 1924)

30. Промова Каменева на всерос. з'їзді Совітів про міжнародні відносини. В дискусії порушено політичне становище руських народностей під Польщею. Закриття з'їзду. — Арештування серед українських лівих партій у Львові.
31. Розв'язання японського парламенту.
 1. Визнання Совітів В. Британією.
 2. Вибір Рикова на місце Леніна як голови Совнаркому. — Обсада німецької амбасаді в Парижі і посольства в Брюсселі. — Усталення тексту російсько-італійської умови.
 3. Смерть Вільсона. — Уступлення Венізелоса.
 4. Відложення підпису російсько-італійської умови.
 6. Ревелация Лойд-Джорджа про тайну умову Вільсона з Клемансо.

Наш образковий додаток

НАЙБЛИЗШИЙ зшиток „Літопису“ матиме спеціальний образковий додаток, призначений для жіночої частини наших читачів. Він обійматиме зразки весняних мод по найкращим кроям Відня, Берліна, Парижа і Лондону. За ним, у відповідних перервах, підуть зразки літніх, осінніх і зимових мод. В українській мові такого видання ще не було, тому сподіваємося, що наша новість знайде повну прихильність в інтересованих колах.

Від видавництва

З отсим зшитком розсилаються листки замовлення на „Літопис“ та інші видання „Українського Слова“. Дальший зшиток вишлеться тільки передплатникам і співробітникам. При цьому звертаємо увагу на це, що цілорічні передплатники „Літопису“ мають право до 25% опусту з цін усіх книжок „Українського Слова“, піврічні 10%, чвертьрічні 5% — якщо замовлять їх у головній конторі в Берліні.

Надіслані книжки й журнали

(Редакція просить Редакції й Видавництва присилати свої публікації до рецензії)

В. САМІЙЛЕНКО. У Гайхан Бея. Фантазія сатира, на 2 дії. „Театральна Бібліотека“. Видавництво „Русалка“. Львів-Київ, 1922.

П. КАРМАНСЬКИЙ. За честь і волю. Поезії. Прудентопіль-Парана, 1923.

ДМИТРО НИКОЛИШИН. Новорічна казка. Сценічна поема. „Дрібна Книгозбірня“. Коломия, 1922.

ДМИТРО НИКОЛИШИН. Розвіяне щастє. Сценічна поема. „Дрібна Книгозбірня“, Коломия, 1922.

ДМИТРО НИКОЛИШИН. Недостачі української письменницької мови з граматичним додатком. Коломия 1923. Наклад. Коломийської філії „Учительської Громади“.

ВАЛЕНТИН КОНОПАЦЬКИЙ. За душі моєї пісні і згуки. Польща, м. Каліш, 1923.

ОЛЕСКА КАРМАНЮК. Невідомий. Драматичний нарис на одну дію. Накладом автора. Каліш-Польща, 1923.

ОЛЕКСА КАРМАНЮК. В новий „рай“. Трагікомедія на 3 дії. Накладом автора. Каліш-Польща, 1923.

К. КАУТСЬКИЙ. Від демократії до державного рабства. Переклад М. Галагана. Видання й наклад Закордонної Групи У. С.-Д. Р. П. Київ-Прага-Львів, 1923.

КАЛЕНДАР НА ЗВИЧАЙНИЙ РІК 1924. Накладом української книгарні С. Лаврова в Празі.

КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНСЬКОГО БІБЛЮГР. МІКРОБА. Ч. 1. [02 (47. 71)] Л. Биковський. Національна Бібліотека Української Держави (1918—1921). В-во „Українське Книгознавство“, Берлін 1923.

КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНСЬКОГО БІБЛЮГР. МІКРОБА. Ч. 2. На правах рукопису [002 (03)]. Замітки про книгознавство та книгоживання. Зібрав та упорядкував Л. Б. 1923. Вересень. Подєбради. В-во „Українське Книгознавство (літогр.).“

УКРАЇНСЬКЕ КНИГОЗНАВСТВО. Орган гуртка бібліологів при Українськ. Господ. Акад. в Ч. С. Р. І. Збірник 1—3. Травень-листопад 1922. Подєбради, видання Студ. вид. Гуртка. (Літогр.)

НАЇЗД ОБРІВ, повість із VII. ст. по Хр. написав Антін Лотоцький. В-во „Журавлі“, ч. 2, серія І. Рогатин-Київ-Львів, 1923.

М. УГРИН-БЕЗГРИШНИЙ. Нарис історії „Українських Січових Стрільців“. Частина І. Рогатин-Львів-Київ, 1923. В-во „Журавлі“, ч. 1.

Я. ВІЛЬШЕНКО. Чого червоних маків так багато? Стрільська легенда. В-во „Журавлі“, серія II, ч. 2. Рогатин-Львів-Київ, 1923.

ТОТО-ДОЛОТО. Байка про гнилу колоду, про червів-мершаників та про трудаших мурашок. В-во „Журавлі“, серія II, ч. 3. Рогатин-Львів-Київ, 1923.

Х. Д. ЯКИМЧУК. Царина. Думки й переживання (Рихма). Том I—II. Видавництво „Українська Хата“. Берлін 1923. 2 томи.

SEZNAM knih umelčeských del a obrazů, vydaných nakladem České grafické Unie a. S. v Praze. Listopad 1923.

КСЕНОФОНТ СОСЕНКО. Про містику гаїлок. Студія з української глибини. Вид-о „Добра Книжка“. Львів 1922.

ОЛЕСЬ БАБІЙ. Гнів. Новелі. Львів 1922. В-во „Русалка“.

ВЕЛИКИЙ ІЛЮСТР. СОННИК ЧАРОДІЙ І ВОРОЖБИТ складений по вказівкам єгипетських та індійських астрономів і сновидців. Книжка для науки і розваги, для старих і молодих, для вчених і невчених. Зладив С. М. К. і К. М. С. Львів 1922.

ІВАН ФЕЩЕНКО-ЧОПІВСЬКИЙ. Економічна географія України для середніх шкіл. Українське Агц. Вид. Т-во „Земля“ (1922).

ДР. СТАНИСЛАВ ЛЮДКЕВИЧ. Загальні основи музики. (Теорія музики.) Коломия 1921. Накл. „Загальної Книгозбірні“.

ОРЕСТ КУЗЬМА. Як друкується книжку. (Практична бібліотека, ч. 1). Станиславів - Коломия 1921. Накл. В-ва „Бистриця“.

КОРОТКИЙ НАРИС грецької історії. Написав К. Лоський. Київ-Львів. Укр. Народня Бібліотека.

УКРАЇНСЬКО - РУСЬКИЙ АРХИВ видає істор. фільос. секція Наук. Товар. ім. Шевченка, т. XV. Матеріали до історії українсько-чеських взаємин. У Львові 1921.

УКРАЇНСЬКИЙ БУКВАР. Букварева читанка (2. піврік першої класи) (II. вид.) Коломия 1919. У другому році У. Н. Р. Накл. В-ва „Довбуш“ у Косові.

НОВИЙ ЧАС. Ілюстрований політично-господарський часопис. Виходить два рази в тиждень. Львів 1924, чч. 1, 2. Руська 18.

ЗАГРАВА. Орган незалежної думки, виходить кожного 1 і 15 в місяць. Львів 1923. Рік I, ч. 17, 18.

ЮР. КОВАЛЕВСЬКИЙ. Бібліографія й Український Бібліографічний Інститут. Київ, 1919. Головна Книжна Палата, [01+01 (061) (47. 71)]. Видання Гол. Книжної Палати Позашкільної Освіти НКО.

С. ПАСТЕРНАК. Всенародня бібліотека України при Всеукраїнській Академії Наук у м. Києві [і франц. титул] (Вид. Всеукр. Акад. Наук), Київ, 1923.

ЮР. ІВАНОВ-МЕЖЕНКО. Міжнародня десяти-мально бібліографічна класифікація. Скорочені таблиці з абетковим показником і пояснюючий текст. (Головна Книжна Палата) [025. 423]. Київ, 1919.

ЮР. КОВАЛЕВСЬКИЙ. Правила картографії (Український Науковий Інститут Книгознавства) [025. 32]. Видання А. Т-ва „Село-Книга“, Київ, 1923.

G. FREYTAG & BERENDT'S HANDKARTEN. Welthandels- und Verkehrskarte. Maßstab am Aequator 1:45 Mill. Kartographische Anstalt G. Freytag & Berndt, Wien VII [1922].

G. FREYTAG'S WELT-ATLAS. 211 Karten auf 124 Seiten und Namenverzeichnis. Druck und Verlag der Kartographischen Anstalt G. Freytag & Berndt, Wien VII [1922].

УКРАЇНА. Карта з залізницями, шляхами, копальними заліза, солі і нафти. Мірило 1:200.000. Київ, 1919. Виконання Г. Фрейтага і Берндта у Відні.

M. WAŃKOWICZ. Strzepy eropei. Opowiadania. Warszawa, Tow. wyd. „Ignis“ (1923).

ІВ. КРЕВЕЦЬКИЙ. Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Львів, 1923. Накл. Наук. Т-ва ім. Шевченка.

ВОЛ. ГНАТЮК. Наукове Товариство імені Шевченка. З нагоди 50-ліття його заснування (1873—1923). Львів, 1923. Накладом Наук. Т-ва ім. Шевченка.

Паперовий генерал

Написав Вернер оф Гайденстам

БУЛА ледве четверта година ранку, але жовта смуга світла понад березовим гаєм перед Москвою заповідала світанок. Генерал Левенгавит сидів уже на своєму місці коло вікна, наче стара сова на своїй галузі в лісі. Два сивуваті космики волосся виставали йому понад чолом, і вдумчиво розкривалися й замикалися журливі очі. Збуджений кількома совгаючими кроками, він піднявся і звернувся до комірки. Перед ним стояв горбатий, російський жид з пейсами.

Жид схвильовано накручував свій одинокий рудий пейс на палець. Яких тільки казок не наслухався він про старого генерала Маршмарша, що з нюхом табаки на пальці післав у литовських полях своїх псалом співаючих жовнів на очі й проволоки. Ніколи ще не стояв він перед героєм, що приказував над полками. Він думав, це мусить бути страшний чоловік, що з проклоном на устах і з схрещеними руками на рукоятті меча прикомандирує собі пугарі і кантини і люльки на сажень завдовжки, аж доки не стане від диму так густо, що його можна би мечем прорубати.

„Я тільки бідолашний купець із Тули,“ прогикав він, „прийшов сюди з моїми волами, але шведські полонені там у місті доручили мені донести сюди їх прохання милостині. Мимо того що вони пильно вирабляють деревляні годинники і роги для табаки, між ними така нужда, що серце крається. При тому ці бідолахи розгублюють багато часу на дурниці. Кожного дня цілими годинами вони сидять і пишуть і запрацьовуються. Горе тому, хто листочок тютюну кине між їхні папері. Ото-ж саме й є, що ніхто з людей не може зрозуміти, чого вони саме так трудяться, коли вони ні трохи не мають що писати... і ледве кілька рублів на дні скрині. Войовники не повинні пріти за пером...“

Левенгавит засвітив лосю свічку, бо в кімнаті було ще зовсім темно.

„Поглянь сюди,“ сказав він добродушно, але сумно і підняв світло до довгих некрашених полиць, на яких стояли впорядковані грубі фоліанти в нумерованих обгортках.

Жид ще більш завзято крутив свій пейс і замість пугарів і кантин він бачив лише записані папері, куди тільки не звернувся. На стільцях і столах, а навіть на печі лежав папір. „Чудацький генерал оцей,“ подумав він. „Чи так виглядає той, що виграє битви?“

„Народ,“ Левенгаупт стояв коло полиць, „держав, мій друже, це значить порядок. Тут списані всі полонені і їх рахунки точно внесені. Тут наша фінансова колетія, наша державна адміністрація! У шведських магістратах, по другім боці цього шляха стоїть така-ж задовга полиця. Це наша церква! І у неволі ми лишилися народом. Ти, як жид, ти мусиш розуміти це велике слово!“ Він здіймив один том і листкував сторінки і читав і числив у півголос. Відтак пішов у сусідню спальну кімнату і поставивши світло на стільчик, відчинив одну скриню і почав обережно перечислювати срібні монети в різних малих мішочках. Цілий час

він півголосом продовжав говорити, — почасти для себе, почасти до купця.

„Я вирахував саме, скільки я маю право післати до Тули. Але знай, добрий чоловіче, що невдячність і зависть є заплаатою за всі труди. Зависть, зависть, це була та рука тьми, що нас розділила так, що вороги видерли прапори нашим батальонам. Дурень, хто в цьому ганебному світі ще кличе за друзями і серцями! Товариш у війні обнімає тебе, коли ти його виратуєш від списа, але він зітхає, що тебе самого не прокололи, щоби він міг зайняти твоє пусте місце. Дурень, хто тужить до інших висот, ніж до вічного батька в небі. Вороги не задали мені глибших ран, чим мої власні земляки. Дав би Бог, щоби я так вірно служив мойому небесному королеви, як служив мойому земному.“

Понад ним на сволюку лежала біблія, а меч, який йому назад вернули, висів у головах ліжка. Про кожний наповнений мішочок, він вписав одну стрічку у свою книжку і запечатав відтак мішочок. І спальна кімната поволі заповнювалася папером, але все лежав один листок коло другого в добрім порядку. Оттак сидів тут при світлі побідник зпід Гемауергофу, з димлячою палочкою лаку перед сумовитими, ясними очима, а коли він так у півголос нарікав на гірку долю, тихо світало.

Жидівський купець не розумів уже його мови, лиш все навивав і розкручував свій червоний пейс і бурмотів:

„Народ, держава... ще в глибокій неволі... На таке гарно глядіти!“

Переклала Оль. Г. Л.-а

(Із книжки: Карло XII та його войовники)

Viola tricolor

Написав Теодор Шторм

ОБНЯВ її і майже насильно відвів від вікна. А потім взяв лямпу зі стола і підніс її високо до образу. „Інес, глянь тільки на неї!“

І коли невинні очі небіжки подивилися на неї, залилася слізми. „О, Рудольф, чую, що я недобра!“

„Не плач,“ сказав він. „І я недобре зробив, але будь терпеливою супроти мене! — Добув з бюрка ключ і подав її. „Відчини знов город, Інес! — Вір мені, буд ушасливий, коли твоя нога першою знов увійде туди. Може в духу стрінешся там з нею і може вона гляне на тебе своїми лагідними очима, так що ти як сестра, закинеш їй руку на плечі!“

Дивилася непорушливо на ключ, що все ще лежав на її розтуленій долоні.

„Но, Інес, не хочеш взяти цього, що я тобі дав?“

Похитала головою.

„Ще ні, Рудольфе, не можу ще. Пізніше — пізніше; увійдемо тоді разом.“ І дивлячись на нього своїми гарними темними очима, поклатла ключ на стіл.

Насіння упало в землю, але час кільчення був ще далеко. Листопад. — Інес не сумнівалася, що й вона стане мамою, мамою

власної дитини. Але, до радости, яка пройняла її, коли пізнала це, долучилося скоро ще й друге почуття. Висіло ворожо над нею як хмара, з котрої висувалася одна думка, як недобра гадина. Хотіла її відігнати, втікала перед нею до всіх добрих духів хати, але вона переслідувала її, вертала все і що раз сильніше. Чи не увійшла вона чужою до цьої хати, в котрій вже і без неї було готове життя? — А це друге подружжя — неже-ж вза алі може воно бути? Неже-ж перше й одиноке не повинно трізати аж до смерти обоїх? — І не тільки до смерти але й далше у вічність! А коли так? —

Горяча кров вдарила їй до лиця; дратуючи себе до живого добирала що найгостріших слів. — Її дитина — зайда, копил у своїй власній, батьківській хаті?

Ходила мов знівечена; носила сама своє молоде щастя і своє горе; а коли цей, з котрим вона їх у першу чергу мала ділити споглядав на неї стурбовано й допитливо, то її уста загиналися, мов у смертельній трівозі.

У спільній спальні спущені тяжкі занавіси при вікнах. Тільки крізь вузку щіль впадала смуга місячного світла. Інес уснула серед томлячих гадок. Пришов сон. Вона знала це: їй годі тут оставатись, їй треба йти з цього дому. Тільки невеличкий клунок візьме з собою і піде, піде геть далеко — до своєї мами, і не вернеться ніколи.

За ялицями на краю городу брама; вона провадить у поле; ключ від неї має вона в кишені, — піде зараз.

Місяць пересунувся з поруча на подушку, так що її гарне обличчя було ціле освітлене його блідим сявом. — Підвелася. Без шелесту злізла з ліжка і босі ноги всунула в черевики, що були при ліжку. Стояла серед кімнати в спальному білю; темне волося спадало двома косами на груди; так чесалася звичайно на ніч. Але її стать, звичайно так елястична, була тепер ніби зломана, ніби тягар сну придавлював її. Мацаючи простягненими руками посувалася через покій, але нічого не брала з собою, жадного звиточка, жадного ключа. Попавши пальцями на мужове вбрання, що лежало на одному з крісел, зупинилася на хвилину, ніби їй якась инша гадка прийшла до голови; але зараз потім вийшла легко й святочно крізь двері покою і зійшла по сходах.

Заскрипів замок у сінях в долині, обвіяв її зимний воздух і нічний вітер підніс її коси на грудях.

Як вона перейшла темний ліс, котрий лежав за нею, не знала; але тепер чула скрізь якісь шелести з гуці; за нею була погоня. А перед нею велика брама. Цілою силою своїх малих рук відчинила одно крило; пустий безкрай степ лежав перед нею. Нараз заріювся він великими, чорними псами котрі швидким бігом наближалися до неї; бачила їх червоні язички, що звисали з паруючих пащ, чула їх гавкіт, чимраз ближчий — голосніший. Нараз відчинила напів примкнені повіки, і звільна стала розуміти. Стояла серед великого городу; одною рукою тримала ще клямку від залізної брами. Вітер ірався її легким, нічним убранням, лиши що росли коло входу, обсипали її жовтими листками.

Та, — що це? — Зпоміж ялиць, зівсім так, як перше чула гавкання пса; почувла тріск сухого галузя. Смертельний страх пройняв її. І знову цей лай.

„Неро“, сказала; „це Неро“.

Але не сприятелювалася була з чорним сторожем свого дому і тепер це живе звіря злилося зі страшними псами, котрих бачила в сні, у щось одно; бачила як він біг до неї великими скоками через мураву. Прибіг і — положився перед нею та добуваючи з себе незрозуміле радісне скавуління, лизав її голі ноги. А разом з тим почувла кроки від подвіря, і в хвилину пізніше лежала в раменах свого мужа. Впевнено поклала голову на його груди.

Пес збудив його, і з острахом побачив він пуста ліжка біля себе. Перед очима його душі замерхтіла темна вода; була тая вода тисяч кроків поза його городом, при пільній дорозі під густими корчами вільх. Пригадав собі, як перед кількома днями стояв з Інес на зеленому березі; бачив, як вона сходила аж до шуварів і кидала в ілібінь камінці, котрі назбирала була по дорозі. „Ходи тут, Інес!“ кликав, „там не є безпечно.“ Але вона далше стояла, вдивляючись сумними очима в круги, що звільна розстелялися по чорнім дзеркалі води. „Невже-ж там безодня?“ питалася, коли її врешті пірвав у свої рамена.

Все це перелетіло диким гоном крізь його голову, коли збігав по сходах на подвіре. І тоді вийшли вони з хати через город; і тут він стрінув її й тепер, майже невбрану, з волосем мокрим від роси, яка все ще спадала з дерев. Обтулив її пледом, котрий накинунув був на себе, збігаючи в діл. „Інес,“ сказав, а серце так сильно билосся йому, що слова майже суворо викидав із себе — „а це що? Як ти прийшла туди?“

Здрігнулася.

„Не знаю, Рудольф — я хотіла геть іти — я мала сон; о Рудольф, мало статися щось страшного!“

„Снилося тобі? Дійсно снилося тобі!“ повторив і відітхнув, немов важкий тягар спав із його грудий.

Притакнула і як дитина пішла з ним назад до хати і до спальні.

Коли він тут випустив її зі своїх рамен, сказала: „Ти такий мовчаливий, певно гніваєшся?“

„Як я мав би гніватися, Інес! Я боявся за тебе. Чи і перше тобі снилося таке?“

Зразу похитала головою, але зараз пригадала собі: „Так — раз; але тоді не було нічого страшного.“

Підійшов до вікна і розсунув занавіси, так що місячне світло нестримно лилося в кімнату.

„Хочу бачити твоє обличчя,“ казав саджаючи її на ліжку і сам сів біля неї. „Розкажеш мені, що гарного тобі снилося? Не потребуєш голосно говорити, в тім лагіднім світлі чується навіть найлекший звук.“ Поклала голову на його груди і гляділа на нього.

„Коли хочеш знати,“ казала надумуючися. „Було це гадаю, в мої тринацяті уродини, я цілком влюбилася була в дитину, в малого Христа і не могла дивитися на мої ляльки.“

„В малого Христа, Інес?“

„Так, Рудольф,“ в ще сильніше, ніби на спочинок лягла в його рамена, „моя мати дарувала була мені образ Мадонни з дитиною; він висів у гарній рамі над моїм столиком до писання в мешкальнім покою.“

„Пригадую собі його,“ сказав, „він все ще там висить; твоя мати хотіла його затримати на спомин про малу Інес.“

„О моя любя мати!“

Притягнув її сильніше до себе і казав: „Розповіш мені даліше Інес?“

— „Так! Але я соромлюсь, Рудольф. „А потім даліше говорила звільна: „Я тоді бачила тільки Христа; навіть пополудни, коли до мене прийшли мої товаришки на забаву. Я закралася туди і цілувала скло над його малими устами — здавалося мені, що він живе — о колиб мені його взяти на руки, як тая мати на образі!“ — Замовкла; її голос при останніх словах перемінився в шепіт.

„А потім що, Інес?“ питався він. „Але ти розказуєш мені так якось пригноблено!“

— „Ні, ні, Рудольф! Але — тої ночі мусила я теж зірватися зі сну, бо на другий день ранком знайшли мене в моїм ліжку, як я заснула з образом в обох руках і з головою на розбитім склі.“

На хвилину зробилося цілком тихо в покою.

„А тепер?“ питався повний прочуття і дивився глибоко і сердечно її в очи. „Що тебе тепер відірвало від мене і вигнало в ніч?“

„Тепер, Рудольф?“ — Почув як дроз перейшла по цілім її тілі. Нагло обіймила його руками за ший і здавленим голосом шептала тривожні й баламутні слова, котрих значіння не міг зрозуміти.

„Інес, Інес!“ сказав і взяв у свої обі руки її гарне, засмучене обличчя.

„О Рудольф! Нехай я умру; але не відтручуй нашої дитини!“ Впав перед нею на коліна і цілував її руки. Чув тільки вість, а не темні слова, котрими ту вість передала; з його душі розступилися всі тіні і надійно споглядаючи на неї, лагідно казав: „Тепер мусить усьо, усьо мусить змінитися!“

Час даліше йшов, але темні сили не були ще побіджені. Інес нерадо долучила до маленької виправи деякі речі, що лишилися були ще з того часу, як Несі лежала в колисці і не одна слеза впала на маленькі чіпчики і на кафтанічки, котрі вона тепер мовчки і пильно шила.

Несі теж помітила, що заноситься на щось незвичайне. На горі, від великого городу нагло зачिनено оден покій, в котрім досі перебувалися її забавки; заглянула туди крізь дірку від ключа, панувала там сутінь і святочна тишина. Її кухню для ляльок винесено на коридор. А коли при допомозі старої Анни Несі винесла її на стрих, то даром шукала тут колиски з зеленим тафтовим накритєм, хоч від коли тямить стояла вона тут під даховим вікном.

Цікаво заглядала в кождий кут.

„Що ти так ходиш як який контрольор?“ спитала стара.

„Анно, а де моя колиска?“

Стара глянула на неї з хитрою усмішкою, „А що би ти сказала, колиб так тобі бузько приніс братчика?“

Несі здивувала; вона почувала себе обидженою в своїй гідности; їй було 11 літ, „Бузько?“ спитала згїрдливо.

„Так, Несі.“

„Не говори мені щось такого, Анно. В це вірять малі діти; а я знаю, що це дурниця.“

„Так? — Коли ти краще знаєш, моя всезнайко, то скажи мені, звідки беруться діти, як не від бузька, котрий їх тисячі літ приносить?“

„Пан Біг їх дає,“ сказала патетично Несі. „Вони являються нагло.“

„Крий нас Боже!“ крикнула стара. „Які-ж то мудрі тепер стали наші цікавські! Але твоя правда, Несі; коли ти певно знаєш, що Пан Біг скинув бузька з його уряду, то і я вірю, що він сам уже справиться з тим ділом. Так тоді — скажи, коли нараз явиться братчик — або може ти воліла би сестричку“ — то скажи, Несі, будеш тішитися, чи ні?“

Несі стояла перед старою, що присіла на подорожній скрині; на хвилину усмішка розяснила її поважне личко, але зараз вона стала знову думати.

А стара даліше питалася: „Но, Несхен, будеш тішитися, чи ні?“

„Так, Анно,“ сказала врешті, „хотіла би я мати маленьку сестричку, а батько теж мабуть був би їй радий, але —“

„Но, Несхен! Що ти ще „але“ кажеш?“

„Але,“ повторила Несі і спинилася знов, ніби чогось в душі шукала; — „але дитина не мала би мами!“

„Що?“ крикнула перестрашена бабуся зриваючися насилу зі скрині; „дитина не мала би мами? Ти мені занадто мудра Несі; ходи підемо на долину, Чуєш бє друга година! Збирайся до школи!“

К. б.

ЗМІСТ 6-ГО ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	81
БІСМАРК І УКРАЇНА (II)	82
КИЇВСЬКИЙ ЛИСТ — Л. В.	85
АРХИВ ТОВАРИСТВА „ПРОСВІТА“ В УЖГОРОДІ — В. ЗАЛОЗЕЦЬКОГО	87
ТЕОДОР ШТОРМ — Б. ЛЕПКОГО	88
МОЛОДА УКРАЇНСЬКА АРМІЯ — В. КУ- ЧАВСЬКОГО	89
ДО ПЕРЕДІСТОРІЇ З. У. Н. Р.	90
УКРАЇНСЬКІ СПРАВИ 1649 ПО „ФРАН- ЦУЗЬКІЙ ГАЗЕТІ“ — І. БОРИЩАКА	90
ТОВ. „ПРОСВІТА“ В УЖГОРОДІ — А. ДІВНИЧА	91
УКРАЇНЦІ В ЮГОСЛАВІЇ — М. ФІРАКА	91
MISCELLANEA	91, 92, 93
ПАПЕРОВИЙ ГЕНЕРАЛ — ВЕРНЕРА ОФ ГАЙДЕНСТАМА	94
VIOLA TRICOLOR — ТЕОДОРА ШТОРМА	94
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	

Товариство постачання й збуту для кооперативів

Сп. зареєстр. з. о. в.

- ТОВАРИСТВО** в першій мірі заспокоює всі потреби постачання й збуту для кооперативів, взагаліж веде торгівлю, не обмежуючись ні родом, ні кругом діяльності.
- ТОВАРИСТВО** купує або через своє посередництво збуває по найвищих цінах різного рода сирові продукти.
- ТОВАРИСТВО** продає по фабричних цінах всякого роду готові фабрикати, маючи заступництва від різних світових фабрик.
- ТОВАРИСТВО** переймає від кооперативних організацій як і від інших підприємств доручення купна для них і продажі від них різних товарів. На певних умовах можливе фінансування й кредитування при торговельних операціях.
- ТОВАРИСТВО** має власні представництва у всіх важніших центрах світа. Окремий відділ український.
- ТОВАРИСТВО** уділяє на бажання інформацій. Переписка на всіх світових мовах.

Absatz- und Versorgungs-Ges. m. b. H. für Genossenschaften

(Aveg)

Berlin W15, Pariser Strasse 30/31 (Deutschland) — Telefon: Uhland 7910.

BÖRSENBUCHDRUCKEREI DENTER & NICOLAS

Ukrainische und russische Werke	Українські й російс. книжки
Zeitschriften und Formulare	/ часописи / формуляри /
Prospekte / Plakate / Diplome	проспекти / мистецький друк
Buch- und Kunstdruck in ein- und mehrfarbiger Ausführung	в одній і різних фарбах /
Moderne Reklamedrucksachen	плакати / дипломи / реклами
Setzmaschinenbetrieb	/ друкарня має машини до складання

BERLIN C 2, NEUE FRIEDRICHSTRASSE 43

FERNSPRECHER NORDEN 103 31/32

„ЗОЛОТІ ВОРОТА“

Альманах Січових Стрільців

Редагував Комітет під проводом Івана Кедрина-Рудницького

35 аркушів великого формату (4^о) появиться з початком лютого
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“ В БЕРЛІНІ

ЗМІСТ АЛЬМАНАХА:

I. Передмова від Редакції.

II. Січові Стрільці.

- Воєнно-історичний нарис. Написали:
- I. частину — **Василь Кучабський**;
 - II. частину — генерального штабу генерал-хорунжий **Марко Безручко**.
 - Е. Коновалець**. Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції.
 - В. Старосольський**. До ідеологічної історії стрілецького руху.
 - В. Кедровський**. Початки організації української армії.
 - М. Лозинський**. Українська державність за Гетьмана Г. Скоропадського.
 - М. Капустянський**. Світова війна і наша визвольна боротьба.
 - В. Садовський**. Армія і нація.
 - В. Сальський**. Армія. (Національна, регулярна і демократична армія підставою української державности.)
 - І. Бочковський**. Національні легіони в історії визвольних змагань поневоєних націй.
 - М. Возняк**. Визвольна легенда.
 - М. Галуциньський**. Значіння героїської традиції.
 - І. Крип'якевич**. Біла Церква (історичний нарис).
 - Ільо Борщак**. Початки української військової дипломатії.

III. Літературна частина.

- Остап Грицай**. Лицарству України (вірш).
Марко Черемшина. Туга (опов.).
Дзівомо Леонард. О, рідний краю мій... (вірш). Переклав Мих. Рудницький.
Моріс Метерлінк. Геройство (опов.). Переклав Мих. Рудницький.
Василь Пачовський. У квадраті смерти (вірш).
Осип Маковей. Із записок учасника світової війни. (Оповідання з ілюстраціями.)
Уот. Уйтман. Бийте! Бийте! Баркани (вірш).

- Проспер Меріме**. Добуття редути (опов.). Переклала М. Струтинська.
Ольга Кобилянська. „Зійшов з розуму...“ (опов.).
Детлеф фон Лілієнкрон. Спомин (вірш). Переклав Остап Луцький.
Юліан Опільський. Яничари (1907) (оповід.). Думки Наполеона.
Томас Гарді. Легенда з 1804 (оповід.). Перекл. Роман Гайдук.
Роман Купчинський. Дума про смерть Хведора Черника (вірш).
Клим Поліщук. Лицар абсурду (Із днів сучасного). Оповідання.
Михайло Рудницький. Герою впадший в бою (вірш).
Густав Фльобер. Сцена з французької революції. Перекл. Мих. Рудницький.
Ол. Бабій. Прийдуть до Вас...
Богдан Лешкий. Хочу побачити її (опов.).
Еміль Вергарн. Сьогодні (вірш). Перекл. Остап Луцький.
Джозе Марія де Гередія. Вечір по битві (вірш). Перекл. Мих. Рудницький.
Антін Крушельницький. Смішний епізод (Правдива історія з недавнього минулого). (Опов.)
О. Олес. Сон під Крутами (вірш).
В. Юго. Мазепа. Вірш у перекладі Мих. Рудницького.

IV. Важніші дати й випадки з життя й діяльності Січових Стрільців.

Реєстр старшин Січових Стрільців.
Список поляглих С. С.

V. Некрольоги.

VI. Бібліографічний відділ.

В. Дорошенко. Січове Стрільцтво в літературі. (Бібліографічний огляд літератури до історії Січових Стрільців.)

VII. Список ілюстрацій.

Зміст.

Книжка багато ілюстрована й матиме коло 200 ілюстрацій в тексті; обгортку, вінети, заставки, ініціали й кінцівки роботи ар. мал. **Павла Ковжуна**; крім цього відбитку Пам'ятної Медалі Українських Січових Стрільців, 9 великих кольорових образів **І. Іванця**, **Л. Перфецького** й **П. Холодного** (м. и. Повстання у Києві, Смерть Черника, Баталістичні образи, портрет Мазепи), 7 великих табльо з фотографічними знімками а) Стрілецької Ради в різні часи; б—г) визначніших підстаршин Армії У. Н. Р.; д) деяких підстаршин Січових Стрільців; е) деяких визначніших старшин Галицької Армії і є) деяких поляглих чи померлих Січових Стрільців; 29 воєнних плянів та нарисів і т. д.

Книжка коштуватиме:

в картоні	дол. 15.—	в полотняній оправі	дол. 35.—
в оправі	„ 25.—	люкс. видання, опр. в півширок	„ 50.—